

ВНЗ «Український католицький університет»

Факультет суспільних наук

Кафедра журналістики

Пояснювальна записка

до магістерського проекту

освітньо-кваліфікаційний рівень – магістр

**на тему «Сучасні виклики для християнства в Україні»:
цикл матеріалів**

Виконав:
студент 6 курсу, групи СЖУ 17/М
галузі знань
06 «Журналістика»
спеціальності
061 «Журналістика»
Тищенко Р. Ю.

Керівник – Яськів О.І.

Рецензент – Улюра Г.А.

Львів – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СПЕЦИФІКА СУЧАСНОГО ХРИСТІЯНСТВА В УКРАЇНІ ТА ІНСТРУМЕНТИ ЙОГО ПРЕЗЕНТАЦІЇ У МЕДІА	6
1.1. Жанрові особливості інтерв'ю у сучасних медіа	6
1.2. Стан християнства в Україні у XVI – XXI ст.	11
РОЗДІЛ 2. «СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ХРИСТІЯНСТВА В УКРАЇНІ: ЦИКЛІ МАТЕРІАЛІВ»: ТВОРЧА ЛАБОРАТОРІЯ	18
ВИСНОВКИ	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30
ДОДАТКИ	35
Додаток А.....	34
Додаток Б	4Error! Bookmark not defined.
Додаток В.....	48
Додаток Г	56
Додаток Ґ.....	61
Додаток Д.....	66

ВСТУП

Актуальність дослідження. Інтерв'ю – один із найпоширеніших журналістських жанрів, який можна використовувати та модифікувати у межах багатьох форматів сучасних ЗМІ. Саме його було обрано для того, аби зусібіч розкрити стан сучасного християнства в Україні за допомогою пояснень різногалузевих експертів.

Християнство на українських теренах з'явилося у X столітті, однак суттєво змінило свою роль у сучасності. Певні гілки християнства із різними сферами тяжіння закордоном, певною тяглістю традицій та культурологічним підґрунтям у останні століття суттєво впливали на громадську думку в Україні. Незважаючи на богослужбову схожість традиційних гілок християнства та одну ціль для вірян, кожна із них має власне бачення на творення суспільних та політичних процесів, національної ідентичності, цінностей людини та громадянина, бачення модерності та місця у ньому людини. Вони сформувалися через певні історичні, політичні та культурологічні обставини і тому по-різному впливають на громадян та суспільну думку.

Відтак, аналіз особливостей розвитку та становлення церковних інституцій та їхнього впливу на суспільство в умовах незалежнення Православної церкви України і каталізатора у вигляді Томосу за допомогою серії інтерв'ю із двома релігієзнавцями, істориком, культурологинею та соціологом релігії є актуальним для сучасного порядку денного українського громадсько-політичного життя. Опосередкованим завданням було дослідити специфіку інтерв'ю, як жанру.

Мета дослідження – через цикл інтерв'ю із експертами в галузі релігієзнавства, історії та соціології релігії проаналізувати особливості сучасних викликів для християнства в Україні.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- проаналізувати специфіку жанру інтерв'ю, визначити його характерні особливості та трансформацію жанру в сучасних медіа;
- дослідити прийоми інтерв'юерів-практиків;

– перевірити ефективність описаних прийомів під час підготовки власного циклу інтерв'ю, об'єднаних загальною темою «Сучасні виклики для християнства в Україні»;

– простежити особливості розвитку християнства в Україні протягом XVI-XXI століть;

– проаналізувати особливості роботи над власними текстами та критично оцінити їх якість.

Об'єкт дослідження – цикл інтерв'ю із експертами в галузі релігії, **предмет** – аналіз особливостей християнських конфесій, які знаходяться на території України.

Джерельна база дослідження складається з майстер-класів, присвячених практиці інтерв'ю від досвідчених журналістів, що працюють із цим жанром, та джерел, що досліджують історію та розвиток християнства в Україні.

Методика журналістської творчості. Для виконання поставлених завдань були використані такі методи: **спостереження** за релігійним процесом та **інтерв'ювання** експертів у цій галузі; **метод аналізу** публікацій різноманітних ЗМІ, які стосувались обраної теми, та інтерв'ю з іншими дослідниками дозволив дізнатись більше про особливості розвитку, становлення та впливу різних християнських конфесій та вивчити прийоми, які інтерв'юери використовують для роботи із експертами у цій галузі; **метод діалогу** використовувався під час спілкування з журналістами-практиками, чиї поради знадобилися у розробці авторського стилю; **метод порівняння** стилів інтерв'ю різних авторів дозволив мені визначитися, який з них підійде для вирішення поставлених завдань найкраще.

Новизна роботи полягає у створенні циклу інтерв'ю, в якому вперше розкрито тему особливості конфесійного впливу на участь релігійних громад у суспільно-політичному житті своєї країни.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку використаних джерел і додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження та причини її вибору, сформульовано мету та поставлені завдання для її реалізації, об'єкт, предмет дослідження, описано обрані методи, розкрито новизну проекту.

I розділ має назву “Специфіка сучасного християнства в Україні та інструменти його презентації у медіа” і містить два підрозділи. У першому підрозділі “Жанрові особливості інтерв'ю у сучасних медіа” окреслене поняття інтерв'ю на основі досвіду сучасних журналістів-практиків, проаналізовано основні етапи підготовки та проведення розмови та проаналізовано основні помилки, яких може допуститись інтерв'юер. Крім того, розглянуто основні моменти взаємодії журналіста та героя публікації. У другому підрозділі “Стан християнства в Україні у XVI – XXI ст.” про християнство в Україні, особливості його розвитку, становлення та суспільно-політичний вплив.

У II розділі “Сучасні виклики для християнства в Україні»: цикл матеріалів: творча лабораторія” йдеться про особливості роботи з інтерв'ю загалом та власне аналіз циклу розмов “Сучасні виклики для християнства в Україні”, який було опубліковано на сайті інтернет-видання та радіостанції “Радіо Свобода” та на сайті інтернет-видання «Liga.net».

У Висновках підсумовано основні положення цього проекту.

РОЗДІЛ 1

СПЕЦИФІКА СУЧАСНОГО ХРИСТИЯНСТВА В УКРАЇНІ ТА ІНСТРУМЕНТИ ЙОГО ПРЕЗЕНТАЦІЇ У МЕДІА

1.1. Жанрові особливості інтерв'ю у сучасних медіа

Інтерв'ю – один з жанрів журналістики, який водночас є і простим і складним. З одного боку, записати думку кваліфікованого експерта і опублікувати її може здатися простим завданням, проте інтерв'юер пророблює величезну кількість роботи, яка починається із пошуку героя. Дійсно, на фінальний текст впливає безліч факторів, як то конкретний герой, ситуація, ціль розмови, тип медіа і настрої співрозмовників. Проте якісне інтерв'ю – це великий пласт роботи, який виконують як інтерв'юер, так і інтерв'юований.

Терміном інтерв'ю зазвичай називають процес розмови журналіста з героєм.

Репортерка, колумністка та есеїстка Анна Гін зауважує, що найскладнішим журналістським жанром є інтерв'ю [5]. Позаяк цікавого героя знайти не достатньо, натомість журналіст має вивчити його бекграунд, підготувати влучні питання, провести розмову та написати текст. Проте дослівно передана пряма мова героя не може бути хорошим інтерв'ю. Потрібно зробити чимало роботи, щоб текст став цікавим та читабельним. Розмовна і текстова мова відрізняються, а герой володіє значно більшим обсягом інформації, ніж потребує журналіст для висвітлення тої чи іншої теми. Тому журналіст має відредагувати надлишкові мовні конструкції, сторонні деталі та відповіді, які розфокусовують тему розмови, надати тексту динаміку та ритміку, зробити розповідь легкою та цікавою для прочитання.

Лауреат Пулітцерівської премії американський фотограф та журналіст Денніс Чемберлін каже, що спілкування із багатьма людьми – єдиний спосіб знайти цікаві історії та героїв [14]. Інакше у журналіста просто немає шансів. Оскільки для того, щоб викристалізувати будь-яку думку та отримати повноцінне уявлення про подію чи явище, потрібно ставити правильні запитання

героям та опрацювати відповіді. Тому інтерв'ю часто може бути одним із елементів роботи над текстами інших жанрів, але цілком може бути і самостійним жанром.

Редактор та журналіст Отар Довженко зазначає, що згідно із умовною журналістською класифікацією існує три основні типи інтерв'ю: подієве (інформаційне), проблемне та, власне, портретне [10].

Подієве інтерв'ю зазвичай є складовою частиною інших текстів, позаяк у ньому ми отримуємо інформацію від героя без принципової різниці до його персоналії. Ним може стати як учасник події, так і випадковий свідок, який може її описати.

Під час створення проблемного інтерв'ю намагаються за допомогою компетентного фахівця пояснити проблематику події, чи дати аналіз певній ситуації. Герой тут відіграє більше значення, ніж у подієвому інтерв'ю, проте його особистості надається менша увага, ніж власне його кваліфікації та досвіду. На мою думку, такий вид інтерв'ю є універсальним у журналіській роботі, позаяк мало не щодня стаються резонансні події, які потребують пояснення для читацької аудиторії. Тому у розпорядженні журналіста має бути база не так цікавих, як фахових спеціалістів.

Портретне інтерв'ю розкриває драматургію життя та історії героїв. За допомогою нього можна створити цікавий матеріал, проте такий вид інтерв'ю має мало місця для застосування у щоденній журналістській роботі.

Наразі така класифікація є умовною, позаяк умовне розмежування типів інтерв'ю мало відображається на результаті. Крім того типологія знаходиться у постійній динаміці та адаптації до різних форматів.

Щодо типів структури інтерв'ю вирізняють два головних: Q&A (питання-відповідь) — яка традиційно більш розповсюджена на пострадянському просторі та тип оповіді, яка ведеться від першої особи. Типологію Q&A прийнято вважати старомодною, однак вона має і свої переваги. Особливо, у інтерв'ю із контраверсійними героями, де важливо чітко зберегти стилістику та динаміку розмови, питань та відповідей та мало не дослівно відтворити діалог.

Інтерв'ю із структурою оповіді від першої особи дозволяють зробити текст більш адаптованим і структурованим для читача, однак він може бути менш зручним для певних тем та історій.

Після визначення типу інтерв'ю, необхідно почати готувати питання до героя. Анна Гін стверджує, що це надзвичайно важливий момент, оскільки журналіст не має бути просто підставкою для мікрофону [5]. Тому питання мають бути ретельно сплановані та продумані, проте варто вважати й на загальну атмосферу, в якій буде проходити розмова. Потрібно бути готовим реагувати на незаплановані відхилення від теми, якщо герой раптом володіє набагато ціннішою інформацією, ніж та, яку журналіст був готовий почути. Далеко не останнє місце займає й емоційність задавання запитань. Згідно із умовної класифікації Отара Довженко, герої інтерв'ю поділяються на антагоністів, які апріорі підзвітні суспільству через те, що отримують зарплату із податків громадян, і протагоністів — пересічних людей із цікавими історіями [9]. Це обумовлює емоційність та жорсткість журналіста під час розмови.

Підготовка питальника в ідеальних умовах має бути максимально ретельною. Варто прочитати, прослухати і переглянути усе, що можна знайти про героя.

Денніс Чемберлін радить учитися зацікавлюватися усім [14]. При спілкуванні із істориком, треба розуміти щонайменше хронологію подій. Щоб зрозуміти релігієзнавця, і, що набагато важливіше, бути спроможним доступно пояснити його думку читачу, потрібно щонайменше розбиратися у філософських та теологічних термінах. Для фахової розмови із соціологом, потрібно розуміти географію, оскільки певні території або будуть впливати на певні соціальні явища, або будуть до них приурочені.

Чим більше журналіст обізнаний у темі розмови, тим більше він має шансів показати її під новим та цікавим ракурсом. Проте чітко слідувати питальнику не варто, позаяк у розмові завжди має бути місце для імпровізації. Журналіст має відчувати, коли відповідь стає шаблонною, або ж герой починає говорити фразами із попередніх матеріалів із ним. У таких випадках журналіст має вміти

імпровізувати, скеровувати розмову влучними зауваженнями та питаннями. Тому питальник – це радше базовий додаток, який необхідний, щоб з'ясувати нагальні питання, які ніяк не можна оминати. Для всього іншого існує журналістська ерудиція.

Неабияке значення має локація розмови. Для того, щоб герой розкрився на повну і розповів якомога більше, потрібно, щоб йому було комфортно. Проте тут треба дотримуватися золоті середини [16]. Портретне інтерв'ю може однаково видатися невдалим якщо буде проходити як у редакції, так й у робочому офісі героя. У редакції він може бути надто напруженим, у офісі — надто розслабленим. Найліпше — нейтральне місце, де інтерв'юер і інтерв'юований будуть у однакових умовах. Проблемне інтерв'ю краще проводити у студії, чи редакції, якщо герой матеріалу — антагоніст, оскільки атмосфера налаштовує на робочі питання і відповіді. Якщо ж герой — умовний експерт, то краще обрати нейтральну територію. При записі радіо, або телевізійного інтерв'ю треба створити для протагоніста максимально комфортну атмосферу, щоб світло, камери та мікрофони його не відволікали.

Платформа для публікації інтерв'ю також має неабияке значення, оскільки від неї залежить як технічна сторона підготовки, так і умови до тексту. Бажано бути знайомим із героєм до розмови, щоб знати його мовленнєві особливості та характер й вміти контролювати розмову [20].

Взаємодія героя інтерв'ю та журналіста регламентується у 13 статті Закону України «Про авторське право та суміжні права» [15]. Відповідно до українського законодавства, герой є співавтором тексту, має право на половину гонорару (якщо не домовлено про інакший розподіл) та будь-які правки чи зауваження. У журналістській спільноті ця стаття викликає відверте роздратування. У своїй роботі я майже завжди керуюся настановами Отара Довженко, який наголошує на недолугості та застарілості юридичної норми, а відтак — непотрібності узгодження матеріалу [9]. У крайній потребі журналіст радить переробляти пряму мову на непряму. Це дуже добрі поради, але вони не працюють у випадку інтерв'ю у форматі Q&A. Узгодження має сенс у

вузькопрофільних матеріалах, де журналіст може не знати термінологічних тонкощів, або може некоректно проінтерпретувати інформацію. У всіх інших випадках узгодження — це пострадянський рудимент. Особисто я дотримуюсь точки зору, що все сказане журналісту — як то під запис, чи не під запис — погоджене для публікації. Зазвичай після узгоджень тексти лишаються самого цікавого, що інтерв'юований міг сказати на піку своєї відкритості. Інколи жертвами є заголовки, інколи — власне тексти. Якщо ж потреба в узгодженні стоїть так гостро, що її неможливо не задовольнити, то потрібно розставити чіткі рамки у роботі і проговорити, що герой може правити тільки фактаж й оговорювати бажані дедлайни [23].

Про всяк випадок бажано також мати аудіозаписи інтерв'ю. Подієвий торішній матеріал, який не був опублікований з певних причин і до якого був залучений знаний експерт, може стати актуальним рівно через рік. До того ж журналіст має завжди дбати про свій репутаційний імідж та імідж свого видання. Тому для зберігання аудіо варто пожертвувати декількома гігабайтами жорсткого диску [31].

Денніс Чемберлін казав, що питання не тільки в тому, щоб достукатись до читача, а змінити щось для нього чи для суспільства шляхом цієї комунікації [14]. Себто очікується, що розмова ведеться не просто заради розмови, а має конкретну ціль. Про це варто пам'ятати упродовж всього інтерв'ю, оскільки герой може дозволити собі відходити від теми. Однак журналіст має завжди відчувати хід розмови і за необхідності має перевести діалог у інше русло, або ж миттєво має зреагувати на відкриття ексклюзивної інформації. До загальної інформації завжди буде час повернутися.

Для свого проекту я обрав жанр проблемного інтерв'ю. Тобто поговорив із експертами щодо однієї тематики у межах їх професійної спеціалізації, щоб висвітлити проблему під різними кутами. Головною темою стали сучасні виклики для християнства в Україні, зокрема надання Томосу й подальша еволюція українського православ'я та вплив Російської православної Церкви на суспільно-політичні події. Для цього більш ніж був доречний формат Q&A. Цикл

публікувався на двох ресурсах, проте мені вдалось вибудувати чіткі форматні ознаки: візуальна складова, стилістично подібні заголовки та врізи, динаміка та ритміка тексту.

1.2. Стан християнства в Україні у XVI – XXI ст.

Традиційне християнство на українських теренах у Новітній історії втілювалося у чотирьох основних конфесіях — Римо-католицька Церква, греко-католицька церква, Православна церква України (яка постала шляхом об'єднання Української православної церкви Київського патріархату, Української автокефальної православної церкви та частини єпископів Української православної церкви Московського патріархату) та Українська православна церква (Московського патріархату). У різні часи співвідношення вірян на різних територіях України було доволі різним. Більш-менш остаточно сили розподілилися у XVI столітті (див. Додаток В). Цьому сприяли геополітичні події світового масштабу, як то занепад Константинополя, Берестейська унія, Козаччина та поступовий наступ Московії на українські землі [17]. Віряни різнилися між собою територіально, культурологічно, економічно та національно. Через те, що римо-католиків традиційно в Україні представляли поляки, і, набагато рідше, українці, цій конфесії я приділив найменше уваги.

Найзапекліше протистояння у XVI-першій половині XX століття відбувалося між греко-католиками і православними московського патріархату, а у другій половині XX століття змістилося на протистояння києвоцентричних (позаяк у різний період таких було від двох до трьох церков) і москвоцентричної церкви [8]. На мою думку, особливої уваги варта не стільки історія самих протистоянь, скільки саме формування української ідентичності та національної думки києвоцентричними церквами і перехід протистояння із москвоцентричною церквою із релігійного виміру у культурологічний.

Саме тому мене зацікавило розкрити тему християнства у сучасній Україні в щонайменше чотирьох прошарках — релігійному, історичному,

соціологічному та культурологічному. Для інтерв'ю я обрав експертів, які безпосередньо володіють Церковним тезаурусом і працюють в дотичних до релігії темах, проте щоб зменшити їх конфесійне заангажування, я вирішив не включати до матеріалів священників.

Виклики для християнства в сучасній Україні багато у чому представлені зтяжними та не вирішеними проблемами минулого. Ці проблеми стосуються як еклезіологічного характеру і розвитку церкви, міжконфесійного спілкування, намагання знайти свою роль та нішу у сучасній державі.

Отець д-р. Михайло Димид стверджує, що зокрема й іншими проблемами є етнічно-конфесійна вузькість та обрядовий ексклюзивізм. Останнє неодноразово можна зустріти у сучасній риториці православної церкви, яка називає себе «канонічною» та апелює до Символа віри, де вона іменується як «Єдина, Свята, Соборна і Апостольська церква». У трактуванні православних богословів це розуміється, що тільки вона має ексклюзивне право здійснювати обряди, що наповнені «благодаттю», та, де-факто, бути акредитованим провідником між Богом та людьми [12].

Проте важливо розуміти, що у західному богослов'ї ексклюзивізм був присутній аж до Другого Ватиканського собору (1962-1965 рр.) [25]. Погляди на виняткову парафію Церкви для спасіння людства змінилися під дуже серйозними впливами просвітництва та еволюції соціальної думки та соціальних потреб, на які змушена була реагувати Церква, щоб не бути відкинутою на маргінес [26].

Михайло Димид стверджує, що дуже важливе місце життя Церкви ускладнювали також і проблеми влади, главенства, примату. Це відображалось у політичній, культурній та побутовій сферах. За словами отця Михайла, у стосунках Заходу та Сходу домінантним було зокрема питання про роль, місце та владу єпископа Риму. Ще у XI столітті на Заході папа Григорій VII (1073-1085) докладав зусиль для піднесення морального рівня духовенства і для реорганізації управління Церквою, відділившись від світського покровительства, особливо щодо єпископських призначень [11].

У Східній же Церкві традиції «симфонії» – схема взаємовідносин церкви та держави, де церква фактично грає роль морального авторитета у державі, відкрито займає продержавну позицію, але за це отримує привілеї і утримання від держави, не тільки не зникли, але надзвичайно глибоко вкорінилися. Поняття «Церква» довгий етап взагалі не було окреслене у Православній традиції. Під нею розумілася громада, а під громадою – причастя [6].

На відміну від них римо-католицька церква виробила чіткий термінологічний і філософський базис саме завдяки григоріанським реформам XI століття [24]. За словами архимандрита Кирила Говоруна, ці реформи змінили церковні структури та церковно-державні взаємини. Реформи спричинили безпрецедентне зростання кількості творів, присвячених церкві. Найбільше латинські автори вживають слово «Церква» у XII столітті - майже 20000 разів, тоді як грецькі автори досягають свого піку у 8000 згадувань у V столітті [6].

Вже у X столітті Західна церква кристалізується як окрема інституція [7]. Римо-католицька церква продовжила свій розвиток під час Реформації, коли вона намагалася активно реагувати на суспільні запити та еволюцію суспільної думки [17]. Значно вплинули на її розвиток і Велика Французька Революція із ідеями свободи, рівності та братерства [22]. Довершенням цього став Другий Ватиканський собор, який дуже сильно горизонталізував римо-католицьку церкву [18].

Натомість у Східній церкві такі процеси не відбуваються. Реформи у православній церкві як глобальній структурі закінчуються на під час Вселенських соборів VII століття і їй не вдається структуруватися як інституція [1]. Ба більше, у 1721 році у Росії, яка залишається чи єдиною впливовою православною країною, створюється Святійший правлячий синод Російської православної Церкви. Він переймає на себе загальноцерковні функції та зовнішні відносини. Члени Святійшого правлячого синоду призначаються імператором. Ба більше, він починає мати там світського представника – «обер-прокурора». Російська православна церква, юрисдикція якої поширювалася і на Україну, де-юре та де-факто стає частиною державницького апарату [2]. Це більшою мірою

пояснює відкриту провладну позицію Російської православної церкви та тяглість промосковського вектора в Українській православній Церкві Московського патріархату, яка є складовою частиною РПЦ (див. Додаток Г).

Російська православна церква користується великим впливом в Україні. За підрахунками соціолога релігії, професора Джорджтаунського університету Хосе Казанови її підтримують щонайменше 15% населення Наддніпрянської України і за його прогнозами цей відсоток не опуститься нижче 10% (див. Додаток Г).

Професор Хосе Казанова говорить, що релігійний плюралізм - це є підвалини українського громадянського суспільства, тому вірянам Московського патріархату радше потрібно просто дати можливість бути у лоні тієї церкви, яку вони вважають традиційною та історичною для України та інтегрувати їх у націю, але не у церкву.

«На це не треба дивитися виключно як на проблему. Треба інтегрувати в націю, а не в церкви. Варто прийняти, що все українське православ'я не може бути частиною однієї національної церкви, й дати можливість існувати частині українських православних під московською церквою. Так само, як греко-католицька може бути під впливом Риму, а баптисти – під впливом США. Можна бути інтегрованим у націю, суспільство, бути громадянином, але релігійно мати міжнародні стосунки», - говорить Хосе Казанова.

Проте треба конче розуміти деструктивний вплив, на які здатна ця структура. Користуючись таким значним впливом і зосереджуючи у своїх руках величезні ресурси, вона всіляко намагається не просто лобіювати інтереси Росії в Україні, як про це свідчить экс-професор МГУ Елена Волкова, а й безпосередньо закладати ідеологічне підґрунтя для збройної агресії на території інших держав (див. Додаток Г).

«В 2000-е годы РПЦ создала политическую теологию Русского мира, которую я определяю как "коммунистическое христианство", потому что оно соединяет в себе черты советской и православной дореволюционной идеологии. В нем переплетается культ вождя, национальных корней, религиозного

превосходства, мессианства и военной экспансии. РПЦ создала богословие войны, которое оправдывало аннексию Крыма, «колыбели православия», и вторжение российских войск на Донбасс», - говорит Елена Волкова.

Я вибрав цю тему безпосередньо для дипломної роботи, позаяк я вважаю, що цій проблематиці не приділена увага українського соціуму і на закриття цього комунікаційного каналу не докладено максимум зусиль, проте, разом із російською масовою культурою та російською елітарною культурною цей інформаційний шлюз є надзвичайно токсичним та руйнівним для українського соціуму, і, взагалі, для всіх споживачів цього продукту [19].

Те, що Російська православна церква ретранслює візії Кремля - це далекі не гаряча новина. Так, докторант Тілбурзького університету, Роман Назаренко, згадуючи своє дитинство у Криму, говорить, що російська церква, мова та чорноморський флот мали величезний промосковський вплив на тамтешнє населення (див. Додаток Б).

«Ми з батьками відвідували єдину україномовну громаду – це була церква УПЦ (КП). Згодом, коли з'явилася УГКЦ, ми з радістю перейшли до неї. Однак, ця будівля не була схожа на звичайний храм – літургія проходила в холі будинку, де жив греко-католицький священник. Це створювало зовнішній дискомфорт, бо церкви УПЦ (МП) були величезними й ошатними, а в нас була малесенька громада», - говорить Роман Назаренко.

Росіяни, білоруси і українці - брати навік. Цей постулат неодноразово лунав із вуст сучасних церковних ієрархів, і за словами дослідника Тараса Антошевського, він в точності повторює риторику часів Російської імперії (див. Додаток А).

«Цим міфом керуються представники РПЦ. Головна ідея міфу полягає в тому, що українці і росіяни – один народ, а тому українцям не потрібна самостійна церква. І руйнування цього міфу є дуже небезпечним для нової імперської політики Кремля», - говорить Тарас Антошевський.

У цій міфотворчій історії ці три народи мають спільну історію, мову, культуру, релігію, звичаї, візію та місію - яка виокремлює їх серед інших народів

та, в той же час, консолідує довкола ідейного центру - Москви. У той же час будь які прояви національної думки, які не лежать на цій вісі і мають самостійницький характер, тавруються, як націоналістичні, фашистські, такі, які ставлять загрозу до існування світу. Це зокрема можна спостерігати як у публічних заявах церковних ієрархів, так і у звичайних щоденних висловах вірян цієї церкви, їх образі та стилі життя, світоглядному ядрі [30].

Щоб підтвердити, або спростувати цю тезу, взимку 2018 року я мав нагоду поїхати у Чернігівську область, яка за кількістю підтримки Російської православної церкви займає абсолютну більшість в Україні - 59% (див. Додаток Д).

У підсумку у світ вийшов репортаж на основі спостереження за однією із громадських (радше релігійних) організацій в структурі Української православної церкви Московського патріархату, які називають себе «Православні скаути» [27].

Крім жорсткої ієрархічної структури, парамілітарного характеру угруповання, любові до Бога та до «Отчизны», представники цього релігійного угруповання безпосередньо використовують пропагандистські конструкції у мові, щоденному житті, навчають цього дітей.

«Организация Дениско стоит особняком от других скаутских движений в Украине. "Мы раньше дружили с киевскими скаутами, но потом перестали общаться. Их тренировали литовские инструкторы и в итоге все они потом скакали на Майдане. Развалили страну. Как можно созидать державу, если у тебя нет опыта создания семьи. Они готовили лидеров, нам же лидеры не нужны», - говорит Елена Дениско.

Проте, що наразі роль церкви у державотворчих позиціях є провідною, і це потрібно розуміти, позаяк церква не просто є інституційною структурою, яку громадяни відвідують для того, щоб задовольняти потреби еспіритуального характеру [17]. Сьогодні передусім Церква є місцем, де формується світоглядне ядро громадян, говорить й історик Ярослав Грицак [28].

«Сто років тому церква відігравала радше символічну роль, натомість зараз її роль є провідною. Надання Томосу не тільки створює культурну ідентичність, а й зміцнює політичну систему України. Основна різниця між Україною й Росією не в мові та навіть не в релігії, а в різному способі організації суспільства. Російське православ'я завжди було тісно зрощене з політичною владою. Це був єдиний організм, який діяв у єдиних політичних цілях», - говорить Грицак.

Однак попри очевидне використання Українською православною церквою пропагандистських кліше і дублювання офіційної позиції Російської православної церкви, яка, у свою чергу, повторює риторика Кремля, історики бачать можливість застосувати ці комунікаційні канали для блага українського соціуму. Директор інституту історії церкви Олег Турій вбачає можливість репрезентації України за допомогою різних церков для різних країн (див. Додаток В).

«Зокрема, він пропонував, щоб усі існуючі на той час церковні структури на теренах України, як то УПЦ (МП), УПЦ КП, УАПЦ й УГКЦ, не лише почали спілкуватися між собою на найвищому ієрархічному рівні, а й отримали можливість причащатися біля однієї чаші. Любомир Гузар вбачав, що кожна із цих церков має не бути інструментом зовнішнього впливу, а, навпаки, презентувати Україну перед Римом, Москвою і Константинополем. Зараз це питання актуальне як ніколи, тому про це потрібно не тільки говорити, а й думати, як би можна було це здійснити», - говорить історик.

Таким чином, попри широкі можливості для пропаганди РПЦ в українському суспільстві, налагоджену сітку мовлення та випрацювані методики впливу, ми маємо всі важелі для того, щоб користуючись цими ж інструментами умовно «розвернути» вектор діяльності Української православної Церкви (МП) і за допомогою цієї церкви репрезентувати Україну в Росії. Це вельми важливо, позаяк за кордоном залишається величезна кількість українців, які об'єктивно потребують уваги та залучення до державотворчих процесів в Україні. Проте й перед самою Православною церквою України стоїть цілий ряд питань, які потрібно вирішити, щоби вона могла сформуватися як соціальна інституція.

РОЗДІЛ 2

«СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ХРИСТИЯНСТВА В УКРАЇНІ: ЦИКЛ МАТЕРІАЛІВ»: ТВОРЧА ЛАБОРАТОРІЯ

Мій магістерський проект має назву «Сучасні виклики для християнства в Україні». Він складається з п'ятьох інтерв'ю з українськими та російськими експертами: релігієзнавцями, істориком, соціологом релігії та культурологом, які регулярно знаходяться у релігійному контексті. В межах циклу на сайті видання та радіостанції «Радіо Свобода» вийшли розмови із релігієзнавцем, головним редактором Релігійно-інформаційної служби України (РІСУ) Тарасом Антошевським, релігієзнавцем, докторантом Тілбурзького університету Романом Назаренком, істориком, директором Інституту історії Церкви Українського католицького університету, завідувачем кафедри церковної історії Олегом Турієм, соціологом релігії, професором факультету соціології Джорджтаунського університету, керівником Берклійського Центру релігії Хосе Казановою. На сайті видання «Liga.net» вийшла розмова із культурологинею, экс-професоркою МГУ, докторкою культурології, гостьовою лекторкою в Університеті Глазго та Українському католицькому університеті Еленою Волковою (Росія).

Ідея проекту з'явилась внаслідок початку обговорення у ЗМІ можливості надання Томосу про автокефалію українській церкві у вересні 2018 року. Зважаючи на те, що я мав певний релігійний бекграунд, оскільки у 2010-2012 роках навчався у Київській духовній академії та семінарії (УПЦ МП), цікавився темою, розумів її можливі наслідки та переломну точку для християнства на теренах України, важливість для суспільного та державного життя, то саме тоді я прийняв рішення присвятити магістерський проект саме дослідженню цієї теми.

У процесі підготовки до магістерської роботи на курсі «Медіадослідження» під керівництвом Ірини Старовойт було визначено, що для всебічного розкриття теми потрібен аналіз події різними експертами, кожен із

яких у полі своєї компетенції та професіонального підґрунтя змогли б цілісну висвітлити подієву картину.

Позаяк до самого грудня 2018 року було конче не зрозуміло, чи нададуть Україні Томос в принципі, то перше інтерв'ю я підготував саме в переддень Об'єднавчого собору – коли три українські православні церкви: Українська православна церква Київського Патріархату, Українська Автокефальна Церква, та частина єпископів Української Православної Церкви Московського Патріархату саморозпустилися, щоб створити нову церковну структуру – Православну Церкву України. Першим я розмовляв із головним редактором Релігійно-інформаційної служби України Тарасом Антошевським. Поговорити із ним порадила завідувачка кафедри журналістики Вікторія Бабенко.

Рішення про першу розмову саме із ним було обрано не випадково, оскільки саме Релігійно-інформаційна служба України тримала руку на пульсі всіх змін у релігійному середовищі України і одна із перших почала інформувати український соціум про можливість надання Томосу. Крім того, Тарас Антошевський володів великим багажем знань у релігійній тематиці, щоби провести якісний аналіз причинно-наслідкових зв'язків у процесі надання автокефалії українській церкві.

Наступним у моєму списку був релігієзнавець Роман Назаренко, який висвітлив тему дослідження під екуменічним вектором християнсько-мусульманських стосунків.

Обов'язковим у списку був директор інституту історії церкви Олег Турій, як один із небагатьох спеціалістів, хто міг би дати широкий історичний зріз та аналіз сучасних подій з історичної ретроспективи. Поговорити із ним порадила викладачка курсу «Медіадослідження» Ірина Старовойт.

Згідно із початковою концепцією до магістерського проекту мали також потрапити культуролог – бажано він мав би бути з Росії чи Білорусі, щоб показати наскільки український резонанс відчутний на пост-радянському просторі, оскільки український православний світ до надання Томосу дуже сильно залежав від Московської парадигми. Спочатку до списку входили

кандидатка філологічних наук, почесна докторка богослов'я Європейського гуманітарного університету у Мінську, Ольга Седакова. Однак через те, що Ольга Седакова спеціалізувалася радше на філології, й мала побіжний стосунок до Білорусі, то зрештою я обрав для розмови экс-професорку МДУ ім. М. В. Ломоносова, докторку культурології, гостьову лекторку в Університеті Глазго та Українському католицькому університеті Елену Волкову (Росія).

Останнім у списку, але не за значенням мав би бути та політолог і соціолог релігії, директор департаменту у справах релігій та національностей Міністерства культури України Андрій Юраш. Проте через те, що він перебував на державній службі, що частково могло викривити його вектор бачення релігійних подій в Україні, я зрештою утримався від розмови із ним. Ситуативно мені випала нагода поговорити із соціологом релігії, професором факультету соціології Джорджтаунського університету, керівником Берклійського Центру релігії Хосе Казановою (США) під час його візиту до Українського католицького Університету на щорічну конференцію «Цілісний розвиток людини в цифрову еру».

Список експертів декілька разів змінювався і доповнювався, проте головне було те, що у роботі я був зосереджений не на персоналіях, а на їх фаху, тому із самого початку для кожного було визначено поле експертної діяльності, згідно із яким я готував питальники. Відповідно, питання до кожного експерта були спеціалізованими. Форматною особливістю циклу стала тематика автокефалії та об'єднання української церкви, відмежування від російського імперського минулого, можливості для екуменічного діалогу, можливість реформування структури православної церкви та характер впливу на вірян. Для мене це було головним сенсовим навантаженням проекту заради чого я його і розпочав.

Перша розмова відбувалася у грудні 2018-го із Тарасом Антошевським – головним редактором Релігійно-інформаційної служби України. Готуючись до нього я вже перебував у певному історико-політичному контексті й додатково заглибився у матеріали РІСУ. Зокрема, важливою для усвідомлення теми стала інтерактивна карта України, на якій зображена динаміка перепідпорядкування

Московським патріархатом історичних митрополій Константинопольського патріархату разом із просуванням кордонів Російської держави і загарбанням нових земель. Акцент у розмові із ним зроблений на важливості та історичності надання українській церкві автокефалії та об'єднання трьох православних конфесій, як однозначному розриву із російським імперським минулим.

Робота над текстом була доволі складною, позаяк експерт дуже заглиблювався у історичний і термінологічний контекст, а позаяк я розумів, що для аудиторії важливо якомога зрозуміліше донести сенс та важливість події, необхідно було зробити доволі широкий релігієзнавчий зріз. Матеріалу було записано майже на дві години, проте через форматну особливість Радіо Свобода, я мав вмістити матеріал у дві з половиною сторінки (приблизно 6500 знаків), тоді як розшифровка зайняла 16 сторінок. Проте саме через форматне обмеження мені вийшло сконцентруватися на найважливіших аспектах події.

Наступним інтерв'ююваним став Роман Назаренко, релігієзнавець та докторант Тілбурзького університету. Складність та одночасно цікавість інтерв'ю полягала у тому, що Роман займається міжрелігійним діалогом і вивченням ісламу в університеті хоча й секулярних, проте історично протестантських Нідерландів, ідентичність Романа – греко-католицька, а всю юність він провів у православному Криму. Він розуміє розглядає виклики для християнства в Україні під у міжкультурною призмою та у контексті глобалізації. Він потрапив у список радше ситуативно, оскільки до курсу його лекцій про іслам в Українському католицькому Університеті, які ґрунтувалися на його докторській дисертації, яку він готував у Тілбурзькому університеті (Нідерланди), я не міг навіть здогадуватися, що у християнства та ісламу є багато спільного й що мусульмани є активними учасниками українського суспільного життя. За його словами, громадська думка і зацікавленість до релігії у нього виникли зокрема через спостереження за кримськими татарами, які активно протидіяли потужній російській пропаганді, яка ретранслювалася через Українську православну церкву Московського Патріархату та Російський Чорноморський флот. Його професійність у розповіді доповнюється його

життєвим бекграундом, що проливає світло на взаємостосунки українців, росіян та кримських татар у Криму та роль у цих стосунках релігії. Проте головна особливість розмови була для мене одночасно і великим викликом, позаяк мені потрібно було відокремити професійну думку та життєву історію і одночасно пов'язати це у одній розповіді. Чернетка інтерв'ю вийшла дуже тематично широкою й щонайменше двічі була практично переписана заново й переактуалізована і постала у публікації вельми сконцентрованою та доволі вузькоспеціалізованою.

Третій текст був написаний на основі розмови із церковним істориком Олегом Турієм. Ми зосередились на взаємостосунках, можливості об'єднання Православної церкви України та Української греко-католицької церкви, причинах ворожнечі, які цьому передували, якою має бути православна церква після Томосу і чому до будь-яких інтеграційних ініціатив вороже ставиться Російська православна церква. Розмова була записана щонайменше за місяць до публікації, але текст вдалося дуже вдало актуалізувати через те, що патріарх Української греко-католицької церкви блаженніший Святослав (Шевчук) оголосив піше паломництво всієї греко-католицької Церкви до Софії Київської, яка де-факто знаходилася у підпорядкуванні Православної церкви України, позаяк саме там проводився Об'єднавчий собор православної церкви та дотепер зберігається Томос про автокефалію. Останній раз греко-католицька церква проводила служби у Софії Київській ще за митрополита Петра Могили у XVII столітті й така заява свідчила про неймовірне потепління стосунків між двома конфесіями. Проте втілити паломництво так і не вдалося через протидію почесного патріарха ПЦУ Філарета й мовчазну позицію предстоятеля ПЦУ митрополита Єпіфанія. Згодом блаженніший Святослав відмінив заплановану прощу, проте текст вийшов дуже актуалізований і тому привернув значну увагу аудиторії.

Четверте та п'яте інтерв'ю були записані, опрацьовані та опубліковані практично одночасно. Четвертою була розмова із соціологом релігії Хосе Казановою (США). Розмова була доволі складною, позаяк велася на суміші

англійської, української та, меншою мірою, іспанської мови. Крім того, що Хосе Казанова говорив доволі складними термінологіями, які, очевидно, потрібно було спростити для аудиторії, іноді я втрачав сенс того, що хотів мені сказати професор просто під час розмови. Розшифрування потребувало великої кількості часу, зосередженості, включеності у контекст і журналістської інтуїції. Хосе Казанова розповів про те, чому релігійні теми в Україні не сходять із перших шпальт, розказав про географічні та соціальні особливості вірян, про релігійне розмаїття як запоруку демократії, про притаманність для України церковної плюральності, про недоцільність інтегрувати вірян УПЦ (МП) в ПЦУ і зосередитися на їх інтеграції у націю. Також він порушив дуже важливу тему церковної ідеології, яку сформувала та використала Росія для анексії Криму та окупації частини Донбасу.

Цю тезу дуже детально розкриє остання, п'ята експертка, екс-професорка МДУ ім. М. В. Ломоносова та докторка культурології Елена Волкова (Росія). Вона детально розповідає про типологію та характер державних та церковних відносин у Росії та Україні, причини дублювання Російською православною Церквою риторики Кремля, розпалювання міжрелігійної ненависті та пропаганди. Професорка проводить чіткий причинно-наслідковий зв'язок у тому, що збройна агресія Росії проти України базувалася на релігійному підґрунті й передвісниками неї були відсутність засуджень злочинів комуністичного режиму та замовчування жертв Голодомору та ГУЛАГу.

Специфіка інтерв'ю полягала у тому, що лише із нею було проведене письмове інтерв'ю, у якому вона давала письмові відповіді на мої питання. Викликом для мене було те, що крім того, що крім того, що Елена Волкова виявилася прекрасним спеціалістом, вона також була дуже прискіпливою до стилістики викладу матеріалу. На її думку я неправильно інтерпретував написані нею слова, тому доводилося безпосередньо аргументувати, що герой та журналіст є співавторами, тому кожний з них має безпосереднє право вносити правки, робити текст читабельним, динамічним та ритмічним. Попри те текст вийшов дуже насиченим та цікавим, проте аудиторія на нього відреагувала із

меншою зацікавленістю. Можливо, через те, що пік зацікавлення темою пройшов, можливо, через дещо як на мене розмитий заголовок, який вважав за краще використати редактор. Проте так чи інакше, матеріал знайшов своїх читачів.

Матеріали виходили в сайті інтернет-видання та радіостанції «Радіо Свобода» та на сайті інтернет-видання «Liga.net». Попередньо ми домовилися із редактором «Радіо Свобода» про публікацію усіх текстів магістерського проекту, які будуть написані у майбутньому – до мене була одна умова – щоб вони були цікавими. Зважаючи на те, що передбачався цілий цикл матеріалів, їх потрібно було випускати з інтервалом щонайменше – тиждень, а краще актуалізувати до якоїсь події. Останній текст вийшов на сайті інтернет-видання «Liga.net», позаяк у мене було готово одразу два тексти, а суспільно-політичний фон на момент публікації вимагав пояснень щодо релігійної тематики. Щоби тексти не загубилися та актуальність не промайнула, щоби пояснити важливість того, що відбувається у релігійному житті для ширшої аудиторії, зважаючи на те, що оригінальний текст був написаний російською і читачами «Liga.net» здебільшого є російськомовні українці, то для останньої публікації була вибрана саме ця платформа.

Загалом контент був сприйнятий читачами ресурсів більш ніж позитивно, кількість переглядів була значно більша за середньостатистичну, а деяких текстів – рекордною для порталів, що підтверджує аналітика інтернет-видання «Радіо Свободи». Окремі матеріали отримали коментарі: як негативні, так і позитивні, які радше стосувалися власне поглядів героїв.

Отже кожен із експертів, діючи у полі власного фаху, разом розкрили тему проекту із різних сторін. Релігійний вимір довгий час був недооцінений як читацькою аудиторією, так і журналістами через те, що був витіснений на маргінес, незрозумілий та доволі консервативний. Активні зміни суспільства та заангажування широких соціальних мас до революції Гідності, анексії Криму та війни на Донбасі привернули увагу широких верств населення до важливості формування української ідентичності, та зокрема до релігії, позаяк саме релігія

конфесійно є носієм певного культурного коду. Тарас Антошевський стверджує, що релігія була останнім мостом, який поєднував нас із російським імперським минулим, й автокефальна православна українська церква його руйнує. Роман Назаренко говорить про важливість міжрелігійного діалогу із мусульманами, дослідження ісламу та роль кримських татар в українському державотворенні. Олег Турій розповідає про можливе об'єднання православних і греко-католиків України, історичні підвалини для цього, динаміку православної Церкви, причини та наслідки появи греко-католицької Церкви та окреслює якою має бути православна Церква після Томосу. Хосе Казанова розповідає про соціальний та географічний релігійний детермінізм, відмінності між православними церквами України та Росії, про церкву, як консолідуючий соціальний інститут в Україні та про історичний релігійний плюралізм, як підвалини демократії. Елена Волкова пояснює відмінності світового православ'я, принципи дії російського православ'я як «посудини влади», витoki політичної теології у РПЦ, вживання мови ненависті, розробку богослов'я війни, наслідки для України та можливості до реформ. Таким чином, інтерв'ю з експертами циклу «Сучасні виклики для християнства в Україні» підтверджують важливість розуміння релігійної тематики українським соціумом, його значний світоглядний вплив на населення, необхідність залучення широких верств населення до плекання української національної ідентичності, у тому числі, й у релігійному вимірі, показують церкву як консолідуючий соціальний інститут.

ВИСНОВКИ

Інтерв'ю – це фактично процес розмови журналіста з героєм. Сьогодні інтерв'ю несправедливо є одним із найбільш недооціненим з журналістських жанрів. Проте цей жанр є доволі зручним, позаяк може бути одночасно як цілком повноцінним текстом, так і частиною для іншого формату.

Дослідники поділяють інтерв'ю на три основні типи: подієве (інформаційне), проблемне та портретне. За структурою його розрізняють класичний варіант Q&A (question&answer), та такі види, у яких питання безпосередньо у тексті не прописуються.

Підготовка до інтерв'ю – це важливий процес, у якому потрібно не лише знайти інформацію про героя, а й зануритися у тематичний контекст.

Українське законодавство чітко регламентує стосунки між інтерв'юером та інтерв'юйованим, за яким вони мають рівні права на опублікований текст, якщо інше не передбачалося окремими домовленостями.

Інтерв'єр має так спланувати та провести розмову, щоб у підсумку мати цікавий текст, який буде мати наскрізну тему та ідею і при тому зберегти слова героя.

Досліджуючи інтерв'ю як жанр ґрунтуючись на текстах та майстер-класах журналістів-практиків я оволодів інструментарієм для того, щоб втілити власну ідею – цикл розмов. Для проекту «Сучасні виклики для християнства в Україні» я користувався двома типами інтерв'ю, а саме: проблемним та портретним, де за допомогою фахового поля різнопланових спеціалістів я намагався висвітлити різнопланові проблеми, які постають перед різними конфесіями у сучасності. Такий метод дозволив поглянути на проблему з різних ракурсів і висвітлити її цікаво та зрозуміло для пересічного читача.

Традиційне християнство на українських теренах у Новітній історії втілювалося у чотирьох основних конфесіях — Римо-католицька Церква, греко-католицька церква, Православна церква України (яка постала шляхом об'єднання Української православної церкви Київського патріархату, Української автокефальної православної церкви та частини єпископів

Української православної церкви Московського патріархату) та Українська православна церква (Московського патріархату). У різні часи співвідношення вірян на різних територіях України корелювалося через політичні та соціально-економічні чинники.

Більш-менш остаточно сили розподілилися у XVI столітті. Цьому сприяли геополітичні події світового масштабу, як то занепад Константинополя, Берестейська унія, Козаччина та поступовий наступ Московії на українські землі. Віряни різнилися між собою територіально, культурологічно, економічно та національно. У роботі найбільше уваги я приділив таким православним християнам (Православна церква України, Українська православна Церква (Московського патріархату), Російська православна Церква, Вселенська (Константинопольська православна церква) греко-католикам та мусульманам. Намагався дослідити характер взаємостосунків між ними, проаналізувати та зрозуміти виклики, досягнення, та можливості, які стоять перед ними.

Головними викликами для сучасного християнства в Україні є протидія російському колоніалізму у релігійному вимірі, відмежування від авторитарної традиції, відмова від побудови державної церкви, створення інституційності та тягlosti традиції, проведення реформування структури церкви та реагування на суспільні запити, залучення вірян до активного громадського життя, міжконфесійне та міжрелігійне спілкування.

Сучасні церкви України мають декілька основних причин для консолідації: протидія Москві, плекання української національної ідентичності в межах кожної із релігій, традиційна для України релігійна плюральність.

Робота над текстами циклу «Сучасні виклики для християнства в Україні» дозволила мені глибше зрозуміти релігійні, історичні, соціологічні та культурологічні особливості функціонування різних релігій та конфесій на теренах України. Проект я втілював завдяки розмовам із п'ятьма експертами: Тарасом Антошевським, Романом Назаренком, Олегом Турієм, Хосе Казановою та Еленою Волковою.

Тарас Антошевський – релігієзнавець, головний редактор Релігійно-інформаційної служби України володів великим багажем знань у релігійній тематиці, щоби провести якісний аналіз причинно-наслідкових зв'язків у процесі надання автокефалії українській церкві. Він пояснює те, як Томос руйнує міф про єдність народів Російської імперії.

Роман Назаренко, релігієзнавець та докторант Тілбурзького університету. Складність та одночасно цікавість інтерв'ю полягала у тому, що Роман займається міжрелігійним діалогом і вивченням ісламу в університеті, ідентичність Романа – греко-католицька, а всю юність він провів у православному Криму. Він розповідає про важливість міжрелігійного діалогу та про активну громадську позицію кримських татар.

Олег Турій – історик, директор Інституту історії Церкви Українського католицького університету, завідувачем кафедри церковної історії, дає широкий історичний зріз та аналіз сучасних подій з історичної ретроспективи та артикулює думку про необхідність та можливість церков України бути активними суб'єктами міжнародного релігійного життя і представляти її інтереси перед Римом, Константинополем та Московією.

Хосе Казанова – соціолог релігії, професор факультету соціології Джорджтаунського університету, керівник Берклійського Центру релігії. Він пояснює всю важливість релігійної багатоманітності в Україні, пропонує інтегрувати вірян московського патріархату в націю, а не в церкву, розповідає про географічне та соціальне розшарування вірян різних конфесій та релігій, називає церкву соціальним інститутом, який може консолідувати суспільство та піднімає тему створення в Росії релігійної ідеології, яка виправдала збройну агресію проти України.

Елена Волкова – культуролог, пояснює пропагандистські наративи у риториці Російської православної церкви, розповідає про відмінності у типології та характері державних та церковних відносин у Росії та Україні, причини дублювання Російською православною Церквою позиції Кремля, розпалювання

міжрелігійної ненависті у вірян. Професорка також детально пояснює релігійні корені збройної агресії Росії проти України.

Завдання, поставлене до початку роботи над циклом, полягало у тому, щоби різнобічно дослідити релігійний вимір у сучасній Україні. Тексти були опубліковані на сайтах «Радіо Свобода» та «Liga.net», та користувалися великим попитом. Найбільше поширень набрав текст із Тарасом Антошевським – понад 1500, найменше – текст із Еленою Волковою – 150. Проте важливим є те, що читачі були залучені у релігійний дискурс та чи не вперше від часів Незалежності почали цікавитися релігійним виміром в Україні. Це свідчить матеріали знайшли свою аудиторію, й про те, що церковна тематика перестала бути цікавою лише для обмеженого кола читачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аржаковський А. Очікуючи на Всеправославний Собор: духовний та екуменічний шлях / Антуан Аржаковський. — Львів : Український католицький університет, 2014.
2. Аржаковський А., Денисенко М. Чи можливе реформування Православля? / Антуан Аржаковський, Микола Денисенко. — К.: Відкритий Православний Університет Святої Софії-Премудрості, Дух і літера, 2017.
3. Біланич І. Еволюція Української Православної Церкви в 1917–1942 роках: автономія чи автокефалія / Біланич Іван. — Львів : Астролябія. 2004. — 392 с.
4. Бог і Майдан: Аналіз і свідчення / Філософсько-богословський факультет УКУ, кафедра пасторального богослов'я; за загальною редакцією Михайла Димида. Львів: Український католицький університет, 2018. — 224 с. + 8 іл.
5. Гин А. «Жизненный опыт важнее, чем профессиональный» [Електронний ресурс] / А. Гин, А. Савчук // MediaSapiens. — 2014. — Режим доступу до ресурсу:
http://ms.detector.media/ethics/standards/pravila_reportazha_anny_gin_zhiznennyy_opyt_vazhnee_chem_professionalnyy/.
6. Говорун К., архімандрит. Мета-еклезіологія. Хроніки самоусвідомлення Церкви / Кирило Говорун ; перекл. з англ. Олексія Панича. — К.: Дух і літера, 2018. — 328 с.
7. Говорун К., архімандрит. Українська публічна теологія / Кирило Говорун. — К.: Відкритий Православний Університет Святої Софії-Премудрості, Дух і літера, 2017. — 144 с.
8. Гудзяк Б. Криза і реформа: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії / Гудзяк Борис ; перекл. М. Габлевич; Під ред. О. Турія. Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії. — Львів, 2000. — 426 с.

9. Довженко О. Як (не) дати інтерв'ю на узгодження [Електронний ресурс] / Отар Довженко // MediaLab. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://medialab.online/news/interview/>.
10. Довженко О. Як підготуватись до інтерв'ю [Електронний ресурс] / Отар Довженко // MediaLab. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://medialab.online/news/questions/>.
11. Димид М. Херсонеське таїнство свободи / Михайло Димид. – Львів: Свічадо, 2007. – с. 320.
12. «Еклезіологічно-канонічний погляд на поняття „благодатности“ та „канонічности“ Церков», Наукові Записки УКУ, число X (серія «Богослов'я», вип. 4) Львів: УКУ 2017, 157—172.
13. Еліаде Мірча. Пошуки. Історія та смисл в релігії років. / Мірча Еліаде ; перекл. з англ. Анни Марії Басаурі Зюзіної. – К.: Дух і Літера, 2019. – 256 с.
14. Залевська В. «Вчіться зацікавлюватись усім»: Пулітцерівський лауреат про фото і журналістику [Електронний ресурс] / Валерія Залевська. – 2017. – <https://lab.platfor.ma/dennis-chemberlin/>
15. Закон України Про авторське право і суміжні права [Електронний ресурс] // Конституція України. – 1993. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/page>.
16. Іванишин У. Як відкрити унікальний світ героя: 18 правил інтерв'ю від журналістки MediaPort Анни Гін [Електронний ресурс] / Уляна Іванишин. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://ms.detector.media/mediaprosvita/master_clas/yak_vidkriti_unikalniy_svit_geroya_18_pravil_intervyu_vid_zhurnalistki_mediaport_anni_gin/
17. Казанова Х. По той бік секуляризації: релігійна та секулярна динаміка нашої глобальної доби / Хосе Казанова ; перекл. з англ. Олексія Панича. – К.: Дух і літера. 2017. – 264 с.
18. Казанова Х. Релігія в сучасному світі. Плюралізм, секуляризація, глобалізація / Хосе Казанова ; перекл. з англ. Романа Скакуна. – Львів: Вид-во Українського католицького університету. 2019. – 348 с.

19. Кралюк П. Декомунізація і російська попса [Електронний ресурс] / Петро Кралюк – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/27779706.html>
20. Кульчинський Р. Інтерв'ю як журналістська технологія [Електронний ресурс] / Роман Кульчинський – Режим доступу до ресурсу: http://texty.org.ua/pg/article/newsmaker/read/45362/Intervju_jak_zhurnalistska_tehnologija_Majsterklas_Romana_Kulchynskogo.
21. Липківський В. Історія Української православної церкви. Розділ 7: Відродження української церкви / Василь Липківський. – Вінніпег.: Trident press ltd. – 1961. – 180 с.
22. Любак А. Д. Роздуми про церкву / Любак Анрі Де. – К.: Дух і літера, 2010. – 500 с.
23. Міхаель Х. Інтерв'ю: навчальний посібник/ За загал. ред. В.Ф. Іванова. – К.: Академія Української Преси, Центр Вільної Преси, 2008. – 404с.
24. Ратцінгер Й. “Вступ до християнства” / Йозиф Ратцінгер. – Львів, Місіонер, 2008.
25. Ратцінгер Й. Сіль землі: Християнство й Католицька Церква в ХХІ столітті: Розмова Петера Зевальда з Йосифом Ратцінгером / Йозиф Ратцінгер ; пер. з нім. О. Конкевича. — Львів: Місіонер, 2007. — 282 с.
26. Ратцінгер Й. Цінності в часи перемін: Долання майбутніх викликів / Йозиф Ратцінгер ; пер. з нім. О. Конкевича. – Львів: Місіонер, 2006. – 168 с.
27. Скопельський В., архієпископ. Усі ми брати: збірка праць / Всеволод Скопельський / Пер. з англ. О. Грабовецького. – Львів: Свічадо, 2006. – 340 с.
28. Тищенко Р. Русский мир в Чернигове. Репортаж из лагеря православных скаутов [Електронний ресурс] / Роман Тищенко. – 2019. – https://project.liga.net/projects/russian_world_chernihiv/
29. Тищенко Р. «Єдність краще формують не так святкування Злуки чи війна, як культурні та спортивні перемоги» – Ярослав Грицак [Електронний

ресурс] / Роман Тищенко. – 2019. – <https://www.radiosvoboda.org/a/yaroslav-hrytsak-ukrayinska-identychnist/29724583.html>

30. Уер К. Православний шлях / Уер Калліст. – К.: Дух і літера, 2003.

31. Шеремет П. «Интервью – это диалог, который напоминает допрос» [Электронний ресурс] / П. Шеремет, І. Павлюк // Platfor.ma. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://lab.platfor.ma/sheremet-pavel/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Томос для України руйнує міф про єдність народів Російської імперії – релігієзнавець

13 Грудень 2018, 23:40

Під час відзначення 1030-річчя хрещення Русі-України під гаслом «За єдину помісну церкву». Київ, 28 липня 2018 року

Роман Тищенко

15 грудня в Софійському соборі Києва розпочнеться Об'єднавчий собор за участю представників усіх православних церков України. На ньому мають ухвалити рішення про об'єднання церков в єдину, затвердити її статут та обрати предстоятеля. Після цього церкви у Константинополі мають вручити томос про автокефалію – таке рішення ухвалив синод Вселенського патріархату. Що очікує новосформовану православну церкву? Про це у розмові з релігієзнавцем, головним редактором Релігійно-інформаційної служби в Україні (РІСУ) Тарасом Антошевським.

Тарас Антошевський, релігієзнавець, головний редактор Релігійно-інформаційної служби в Україні

– На вашу думку, створення єдиної церкви згуртує чи роз’єднає українське суспільство?

– Усе залежить від того, як ми будемо формувати церкву після томосу. Насамперед, небезпека визріває в тому, що претенденти на автокефалію сприймають новосформовану церкву саме як національну. Це може стати серйозним викликом для суспільства, оскільки надання будь-якій громаді національного значення робить її пріоритетною, а всі інші автоматично стають другорядними. Проте, у новій церкві є всі передумови відродити історичну пам’ять та згуртувати суспільство.

Під час відзначення 1030-річчя хрещення Русі-України. Київ, 28 липня 2018 року

– Чому Російська православна виступає проти надання томосу? (Голова УПЦ (МП) Онуфрій повернув до Стамбула лист від Вселенського патріарха Варфоломія, в якому його закликали взяти участь в Об'єднавчому соборі – ред.)

Томос руйнує міф про єдність народів Російської імперії. Його витворювали протягом багатьох століть, і до його розбудови доклав неабияких зусиль Сталін

– Томос руйнує історичний міф про єдність народів Російської імперії. Його витворювали протягом багатьох століть, і до його розбудови доклав неабияких зусиль, зокрема, і Сталін.

Цим міфом керуються представники РПЦ. Головна ідея міфу полягає в тому, що українці і росіяни – один народ, а тому українцям не потрібна самостійна церква. І руйнування цього міфу є дуже небезпечним для нової імперської політики Кремля.

РПЦ прагне створити міф, що Київська митрополія – витвір кінця ХХ століття, а Московська має тисячолітню історію. Проте, сама ж РПЦ у 1948 році святкувала 500 років Московської митрополії, а вже через 40 років – так зване тисячоліття російської церкви.

Представники УПЦ (МП) наразі намагаються відсторонитися від Москви та створюють ілюзію самостійності. Проте, у Росії цю церкву чітко називають: «Русская православная церковь в Украине». Ця назва чітко звучить з уст вищого політичного керівництва Росії, а ієрархи УПЦ (МП) десятиліттями продовжують імперську риторичку щодо братності народів.

Під час відзначення 1030-річчя хрещення Русі-України під гаслом «За єдину помісну церкву». Київ, 28 липня 2018 року

– РПЦ неодноразово наголошувала на своїй монополії щодо канонічності обрядів, таїнств та благодаті. Чи була така монополія і чи скасує її томос?

Представники РПЦ намагалися розколоти українське суспільство

– Представники УПЦ (МП) протягом десятків років намагалися впроваджувати в інфопростір лячні терміни як «безблагодатна церква», чи «недійсні таїнства» до всіх інших церковних громад. Такими засобами представники РПЦ намагалися розколоти українське суспільство.

Поки держава розділена за конфесійною ознакою чи за мовним принципом, вона є слабкою

Навіть зараз, попри очевидний процес об'єднання всіх українських православних церков і надання їм повної легітимності. Розкол не лікувався, оскільки був вигідний для представників РПЦ. Поки держава розділена за конфесійною ознакою чи за мовним принципом, вона є слабкою.

– Які наслідки надання томосу українській церкві будуть для Білорусі та Росії? Чи можлива там також поява ще однієї церкви, вже Константинопольського підпорядкування?

Константинополь визнав недійсним підпорядкування Київської митрополії Москві – це робить усі наступні рішення московських ієрархів неканонічними

– Константинопольський патріархат надавав широкі привілеї московським ієрархам у 1685 році з умовою, що вони продовжать визнавати першість Стамбула. Крім цього, однією з умов було згадування у Київській митрополії Константинопольських патріархів під час богослужінь. Однак московські ієрархи почали нехтувати цим правилом.

Наразі Константинополь на канонічному рівні визнав недійсним підпорядкування Київської митрополії Москві – це автоматично робить усі наступні рішення московських ієрархів неканонічними. Уся генерація київських митрополитів, які згодом стали московськими ієрархами, стала нелегітимною.

Ситуація із надання томосу Україні могла б мати продовження й у Білорусі

Ситуація із надання томосу Україні набирає дуже великого резонансу і теоретично могла б мати продовження й у Білорусі. Її землі в неканонічний спосіб були приєднані до Москви ще до акту 1685 року, тому вона не має на них жодних прав.

– Чим обґрунтована така активна політика Константинополя?

– РПЦ у 2016 році бойкотувала Всеправославний собор, організації якого Вселенський патріарх надавав неабиякого значення. Таке зібрання не проводилося з XI століття і мало на меті вирішити безліч важливих питань в організації православної церкви. Різка протидія Москви поклала край дипломатичним зусиллям Константинополя і розв'язала йому руки.

Принагідно скажу, що одне із питань, яке мали розглянути на Соборі, стосувалося процесу надання автокефалій. Ця традиція була усталена століттями й фактично закріпила це право виключно за Константинопольським патріархатом. Процес надання автокефалій за наполягання РПЦ не розглядався, отже, наразі продовжує діяти стара норма. РПЦ зіграла проти себе.

– Чи реальний, на вашу думку, силовий сценарій захоплення храмів після надання томосу, оскільки РПЦ неодноразово лякала пролиттям крові та майбутньою долею особливих релігійних святинь: Києво-Печерської та Почаївської лавр?

Якщо буде встановлено, що монахи займаються діяльністю, яка не передбачена правилами, то такий монастир легко закрити законним шляхом

– В Україні немає однієї релігійної юридичної особи, якій належить усе церковне майно. Тому немає жодної потреби вилучати власність тієї чи іншої конфесії силовим шляхом.

У кожного монастиря є статут, і якщо під час перевірки буде встановлено, що монахи займаються діяльністю, яка не передбачена правилами, то такий монастир легко закрити законним шляхом.

Законодавство також дозволяє переходити монахам монастирів в іншу конфесію. Крім цього, релігійні громади самі можуть вирішувати, як розпоряджатися власністю громади.

– Що означає призупинення РПЦ євхаристійного спілкування із Константинополем? Хто від цього виграє і хто програє?

– Припинення Євхаристійного спілкування (щось на кшталт розірвання дипломатичних відносин – ред.) – це кінцевий крок міжцерковної дипломатії. На нього йдуть лише у виняткових випадках. Таке спілкування відсутнє у католицькій та православної церкві після XI століття. Проте, існують прецеденти розірвання стосунків і між православними громадами, зокрема – між Антіохійською та Єрусалимською церквами через буквально одну парафію.

Розриваючи Євхаристійне спілкування, Москва демонструвала силу і сподівалася, що їй вдасться підбити інші церкви стати на її бік. Припинення співслужіння між Москвою та Константинополем відбуваються вже не вперше. Подібна ситуація сталася 1996 року, коли вирішувалося питання православної

церкви в Естонії. Тоді церковні дипломатичні стосунки розірвали через декілька десятків громад. В Україні ж ставки набагато вищі.

Під час відзначення 1030-річчя хрещення Русі-України. Київ, 28 липня 2018 року – Чи вплине томос якимось чином на структуру православної церкви?

Українська церква здавна була демократична: вибір єпископа мусив узгоджуватися із громадою на зборах єпархій

Українська церква здавна була демократична: вибір єпископа мусив узгоджуватися із громадою на зборах єпархій. Прості віряни могли впливати на призначення священників.

Проте, для московських церковотворчих традицій такий демократизм ніколи не був притаманний. Тому за століття підпорядкування Москві Українська православна церква втратила демократичні риси. Для того, щоби вибудувати демократизм у церкві, потрібно довіряти своїй пастві, бо саме на неї має опиратися церква. У російській же традиції церква опиралася не на людей, а на владу.

Роман Тищенко, журналіст, текст

Вивчення Корану допомагає поглибити моє християнство — дослідник

31 Січень 2019, 17:27

[Донбас.Реалії](#)

Роман Назаренко на лекції в Ісламському культурному центрі у Києві про мусульманські спільноти Нідерландів

Роман Тищенко

Про міжрелігійний діалог із мусульманами, важливість дослідження ісламу та роль кримських татар в українському державотворенні розповідає докторант Тілбурзького університету Роман Назаренко. У Нідерландах він займається дослідженням ісламу за новітньою оксфордською методикою та відвідав уже 16 областей України із лекціями про іслам.

– Я родом із Сімферополя і прожив там 16 років перед тим, як переїхати до Львова. Спочатку я планував стати військовим перекладачем, але згодом моє світобачення кардинально змінилося.

Мене виховували в україномовній сім'ї, і я плекав українську культуру від батьків. Вони були родом зі Львівщини й перебралися до Криму після університету, куди отримали направлення на роботу. Це була звичайна практика для тогочасних громадян СРСР часів перебудови, щоби люди пізнавали «велику державу».

Ми з батьками відвідували єдину україномовну громаду – це була церква УПЦ (КП). Згодом, коли з'явилася УГКЦ, ми з радістю перейшли до неї. Однак, ця будівля не була схожа на звичайний храм – літургія проходила в холі будинку, де жив греко-католицький священник.

Роман Назаренко

Це створювало зовнішній дискомфорт, бо церкви УПЦ (МП) були величезними й ошатними, а в нас була малесенька громада. Однак, для нас це було справжнім україномовним островом, де збиралися люди різних професій і світоглядів. Цей острівок українськості виробив у мене глибше зацікавлення до релігії.

– Чи мали ви друзів серед свого оточення?

– У мене були друзі, однак їхнє світобачення кардинально відрізнялося від мого, але в той час я того не осягав. У республіці підпільно існували спортивні молодіжні гуртки, де виховували расову нетерпимість серед російського населення. Головним їхнім твердженням було, що всі слов'яни – це братні народи, а всі інші – решта. До цих гуртків входили і мої тогочасні товариші.

Я прийшов до пам'ятника Тарасу на річницю його народження, й у мене почали кидати яйця мої товариші, з ким ми грали у футбол

Одного разу я прийшов зі священником до пам'ятника Тарасу на річницю його народження, й у мене почали кидати яйця мої товариші, з ким ми грали у

футбол. Це для мене було величезним шоком та переламним моментом. Тоді я вирішив кардинально змінити своє оточення і згодом поступив на філософсько-богословський факультет Українського католицького університету. Тепер я займаюся діалогом між прибічниками ісламу та християнства, а мої колишні друзі цьому дуже дивуються.

– Як мусульмани сприймали слов'янофільські настрої на півострові?

– Безліч кримських татар, які були мусульманами, намагалися цьому протистояти. Вони щороку проводили масові заходи, які присвячувалися депортації їхнього народу. Проте, їх боялися, а не прагнули зрозуміти. Натомість мені була цікава позиція кримських татар.

В Україні серед християн обмаль спеціалістів, хто досліджує тонкощі міжрелігійного діалогу

Мене так захопила культура Сходу, що я присвятив їй п'ять років досліджень у Тілбурзькому університеті в Нідерландах. В Україні серед християн, зокрема, греко-католиків, обмаль спеціалістів, хто досліджує тонкощі міжрелігійного діалогу, тому часто доводиться займатися дуже багатьма питаннями.

Це я жартома називаю «від Адама до міграційної кризи в Європі». Часом мені доводиться розповідати про Коран, часом — про геополітичну ситуацію в арабському чи ісламському світі.

Ікона Христа із арабським текстом у робочому кабінеті

– Чи дійсно мусульмани є настільки схожими на християн для міжрелігійного діалогу?

Мусульмани є надзвичайно близькими з християнами за догматичним вченням

– Мусульмани є надзвичайно близькими з християнами за догматичним вченням. Іслам має п'ять основних догматичних правил — стовпів віри, серед яких піст, молитва та милостиня. Це є також дуже близьким і для християн.

У ісламській та християнській традиції також схоже бачення на постать Ісуса, проте відрізняється погляд на його роль. У християн він – Месія, а в мусульман — Великий пророк, проте який також народився в непорочний спосіб і має важливу місію — перемогти Даджаля-антихриста.

Коран описує такі чудеса Ісуса, про які взагалі немає згадок у Біблії. Для мене було неймовірно осягати це!

Коран описує такі чудеса Ісуса, про які взагалі немає згадок у Біблії. Для мене було неймовірно осягати це! Наприклад, Ісус дає їжу з неба, а також творить із глини пташку, яка потім оживає. Для християн такі історії не роблять і не повинні робити Коран джерелом Одкровення, однак, це сприяє тому, щоби поглиблювати знання. Тому я зазвичай кажу, що вивчення ісламу допомагає мені краще зрозуміти моє християнство.

Фігури мечетей у кабінеті

– Якщо в християн і мусульман так багато спільного, тоді чому ці культури настільки різні?

В університетах одних мусульманських країн жінки можуть носити хіджаб, а в інших — це заборонено. У деяких країнах жінки не можуть водити автомобіль та навіть ходити в кіно

– Іслам має як ліберальні, так і радикальні течії. Є країни, які живуть за релігійними правилами, проте по-різному трактують Писання. Це впливає й на культуру споживання: в університетах одних мусульманських країн жінки

можуть носити хіджаб, а в інших — це заборонено. У деяких країнах жінки не можуть водити автомобіль та навіть ходити в кіно.

В ісламських країнах політика, релігія й культура є невід’ємними елементами, оскільки саме на них закладені підвалини держав. Пояснити консервативність певних країн можна саме відсотковим складом релігії в історії державотворчого процесу. Саудівська Аравія декларує себе як мусульманська країна, яка має певний дрес-код та час для обов’язкових молитов. Об’єднані Арабські Емірати та Туреччина, натомість, є дуже ліберальними.

Незважаючи на те, що, на перший погляд, ми з ними різні, у нас дуже багато спільних цінностей. Багато мусульман Франції після терактів у Парижі вийшли на вулиці й показували, що вони проти кровопролиття. Вони стояли із відкритими обіймами — їхнє гасло було «I'm Muslim, please, hug me». Міжрелігійний діалог — місток до розуміння із мусульманами. Вони прагнуть мирно співіснувати та хочуть, щоби їх перестали боятися та намагалися зрозуміти.

– Яку роль іслам відігравав у Криму та в Україні?

– До революції Гідності ісламом в Україні не цікавилися, хоча він завжди відігравав певну державотворчу роль. Уже на Майдані українська громадськість познайомилася з ісламом. Зокрема активною діяльністю

відзначився голова Духовного Управління Мусульман України «Умма» — Шейх Саїд Ісмагілов. Він говорив українською, відстоював українські цінності та був одним з ідейних натхненників ісламського капеланства в Україні.

Також в українській армії існували міжнародні ісламські батальйони Джохара Дудаєва, і його бійці, зокрема Аміна Окуєва, зі зброєю в руках відстоювали недоторканість української землі.

Українці відчували, що кримські татари є братнім народом, який доєднується до розбудови держави та переживає такі самі утиски від агресора. Тому після Майдану українці почали шукати діалогу з представниками кримськотатарської спільноти, організовувати конференції та проводити дискусії.

Роман Тищенко, журналіст, текст

Додаток В

«Церкви України мають представляти її інтереси перед Римом, Москвою і Константинополем» – церковний історик

19 Лютий 2019, 15:03

Олег Турій

Роман Тищенко

На Благовіщення, 7 квітня, греко-католики відслужать літургію у Софійському соборі – про це повідомив глава УГКЦ патріарх Святослав. За його словами, на прохання Греко-католицької церкви відслужити у Софійському соборі Міністерство культури відповіло згодою – такі служби востаннє проходили там у XVII столітті. Чи можливе об'єднання православних і греко-католиків України, якою має бути православна церква після томосу і чому до цих ініціатив вороже ставиться Російська православна церква, Радіо Свобода розпитало директора Інституту історії церкви Українського католицького університету Олега Турія.

– Про що свідчить проведення греко-католиками літургії у найдавнішому українському соборі і слова предстоятеля УГКЦ про можливе відновлення євхаристійного єднання із ПЦУ? Що це означає? І чи це стане кроком до об'єднання двох структур?

Різниця у вірі немає – українських християн, зокрема, православних і греко-католиків, єднає спільна віра і традиція. Об'єднанню заважають лише юрисдикційні і канонічно-правові нашарування

– Слова предстоятеля УГКЦ базуються на дуже доброму знанні як сучасного церковного життя, так і історії Київської церкви зокрема. Ще під час укладення Берестейської унії в 1596 році були надії, що об'єднання із Римом може відбутися без розриву спілкування із Константинополем. Різниця у вірі немає – українських християн, зокрема, православних і греко-католиків, єднає спільна віра і традиція. Об'єднанню заважають лише юрисдикційні і канонічно-правові нашарування.

Таку думку обстоювали унійний митрополит Йосиф Велямин Рутський і православний митрополит Петро Могила у XVII столітті, предстоятелі УГКЦ Андрей Шептицький на початку XX століття і Йосиф Сліпий у 1970-х роках.

Про те, що греко-католицька і всі православні юрисдикції в Україні є правонаступницями єдиної Київської церкви, особливо виразно писав блаженніший Любомир Гузар у своєму посланні «Один народ Божий на Київських горах» у 2004 році. У ньому він говорить про тривалу і стійку традицію усвідомлення й розуміння єдності християнства, яка притаманна Українській церкві.

Кожна із цих церков має не бути інструментом зовнішнього впливу, а, навпаки, презентувати Україну перед Римом, Москвою і Константинополем

Зокрема, він пропонував, щоб усі існуючі на той час церковні структури на теренах України, як то УПЦ (МП), УПЦ КП, УАПЦ й УГКЦ, не лише почали спілкуватися між собою на найвищому ієрархічному рівні, а й отримали можливість причащатися біля однієї чаші. Любомир Гузар вбачав, що кожна із цих церков має не бути інструментом зовнішнього впливу, а, навпаки, презентувати Україну перед Римом, Москвою і Константинополем. Зараз це питання актуальне як ніколи, тому про це потрібно не тільки говорити, а й думати, як би можна було це здійснити.

Олег Турій

– Якими були передумови виникнення в Україні Греко-католицької церкви й чому наразі українське православ'я повертається до Константинополя?

Православна церква пережила драму кризи давньої симфонічної моделі відносин з державою – вона опинилася на своїй землі у статусі, який був не властивий для неї

– Це питання скрупульозно дослідив у своїй книзі «Криза й реформи» теперішній президент УКУ, владика Борис Гудзяк. Після монгольської навали Русь втратила свою політичну незалежність. Її території поступово перейшли під владу Золотої Орди, литовських і польських правителів. Православна церква пережила драму кризи давньої симфонічної моделі відносин з державою – вона опинилася на своїй землі у статусі, який був не властивий для неї, без жодної підтримки як від влади, так і від Константинополя.

Після османського завоювання Константинополя тамтешні патріархи животіли. Їх позбавили привілеїв і кафедрального собору. Вони мали жебрати по світу, щоби вижити й утримати свої церкви. Тоді вони не могли надавати допомогу Київській митрополії.

У Європі ж того часу відбувалися радикальні зміни. Реформація почала заохочувати людей до свідомої віри, впровадження народних мов, більшої ролі мирян. Це спровокувало до змін і Римо-католицьку церкву. Священики перестали чекати, що віруючі самі приходитимуть до них за своєю рідною «перепусткою в рай». Виявилось, що вже охрещених людей треба переконувати бути християнином кожного дня, а не лише декілька разів на рік. Після Тридентського собору з'явилися єзуїтські місії, колегії, університети, почали розвиватися філософія та богослов'я.

Галичина протягом ста років після Берестейської унії була православною і залишалася в єдності з Константинополем

Київська митрополія перебувала в дуже скрутному становищі. Тоді всередині неї з'явилася думка звернутися до Римського престолу, який завжди мав авторитет Апостольської столиці. Варто розуміти, що церковних ієрархів не примушували до єдності силою. Галичина протягом ста років після Берестейської унії була православною і залишалася в єдності з Константинополем. Львівський єпископ, який був ініціатором унії, в останній момент відмовився від її підписання, і на нього не став тиснути навіть сам король.

Київські митрополити після об'єднання з Римом і надалі вважали себе частиною християнського Сходу

Важливо відзначити, що Київські митрополити після об'єднання з Римом і надалі вважали себе частиною християнського Сходу. Тогочасні ієрархи писали, що вони відновлюють Вселенську єдність. У той час греки не могли цього зробити фізично, бо турки не допустили б цього, а в Україні тоді, як і зараз, є унікальна можливість.

– Чому ж відбулося розділення уніатів і православних?

– Цей розкол відбувався поступово. Переломним тут став 1620 рік, коли козаки Сагайдачного зустріли єрусалимського патріарха Теофана, який їхав із Москви. Козаки домоглися висвячення нових єпископів на ті кафедри, де вже перебували

прихильники унії. Так в українсько-білоруських землях почали існувати дві паралельні церковні ієрархії.

Феномен участі в цьому процесі козацтва полягає в тому, що спочатку цей стан був позаконфесійний, проте вимагав таких же прав і свобод, як шляхта чи міщани. Про це свідчать дослідження відомого історика Сергія Плохія.

Ситуативний союз православних ієрархів і козаків приніс користь двом сторонам. Для перших це була військова підтримка, а для других – поява ідеології, яка виправдовувала їхнє існування. Це яскраво проявилось, коли єрусалимський патріарх Паїсій привіз Богданові Хмельницькому меч, який був посвячений у церкві Гробу Господнього. Тоді ж він благословив гетьмана на «війну з невірними».

Увесь парадокс ситуації полягав у тому, що цими ворогами вважалися поляки-християни, а найближчими союзниками Війська Запорозького були кримські татари, які сповідували іслам.

– Якою у світській Україні має бути церква після томосу?

– Церква не повинна підміняти політичні інститути і бути знаряддям державної влади. Її роль – бути моральним авторитетом і партнером держави, відстоюючи інтереси суспільства.

На території України ніколи не було моноконфесійності, хоч майже кожна влада в минулому намагалася її утвердити, часом навіть дуже жорстокими методами

На території України ніколи не було моноконфесійності, хоч майже кожна влада в минулому намагалася її утвердити, часом навіть дуже жорстокими методами. Ще за часів Київської Русі поруч із прихильниками візантійсько-слов'янської традиції проживали й християни латинського обряду, вірмени, юдеї й мусульмани. Вони мали свої общини і користувалися певною свободою своєї діяльності. Україна демонструє, що різні конфесії можуть жити й розвиватися разом.

Олег Турій

– Протягом останніх десятиліть виникало багато протистоянь українського православ'я з російським. У чому причина конфронтації?

– Російська православна церква має дуже великі проблеми ідентичності як в Україні, так і в самій Росії – вона не знайшла свого місця після розвалу Радянського Союзу. Короткий період релігійної і громадянської свободи та надій на духовне відродження в часи горбачовської «перебудови» дуже скоро змінився ностальгією за «втраченою величчю» й намаганнями відродити імперію. Московська патріархія не лише добровільно взялася прислуговувати цьому неоімперському режимові, але й стала для нього своєрідною ідеологічною опорою з ідеями «русского мира» й особливої «православної цивілізації».

Не дивно, що деякі ієрархи РПЦ, як і Путін, вважають найбільшою катастрофою ХХ століття не Голодомор, не світові війни, не нацизм, а розвал Союзу. Понад 80% духовенства, яке брало участь у відновленні РПЦ у 1943 році, було завербованими агентами НКВС

Після 1917 року ця церква сама страшенно потерпіла від більшовицької атеїстичної політики і прямих репресій. Здеформована безбожною владою, ця церква в часи Другої світової війни була фактично поставлена на службу сталінському режимові під пильним наглядом його репресивних органів. Тому не дивно, що деякі ієрархи РПЦ, як і Путін, вважають найбільшою катастрофою ХХ століття не Голодомор, не світові війни, не нацизм, а розвал Союзу. Задля ідеї «великої Росії», яка «встає з колін», вони навіть готові прославляти Сталіна. Проте, згідно з уже опублікованими даними, понад 80% духовенства, яке брало участь у відновленні РПЦ у 1943 році, було завербованими агентами НКВС. Ці «традиції» культивуються й у новітній РПЦ, а завербовані ієрархи навіть керують іноземними церквами.

Навіть у сучасній Грузії, попри російську агресію, Грузинська православна церква на міжнародній арені озвучує антизахідні й антиоб'єднавчі заяви з подання Москви. Ще більш доказова ситуація в Польщі. Новітні опубліковані документи свідчать про те, що керівництво Польської православної церкви фактично було поставлене із Москви радянськими спецслужбами.

У Росії лише 3% населення регулярно відвідує богослужіння

Проблема Російської церкви в тому, що вона відстала від часу й мислить тими категоріями, які зараз не працюють. Зокрема, «каноническая церковь» зараз звучить як оксиморон. Сьогодні канонічною територією є серце кожної людини – в умовах громадянських свобод люди мають право й можуть вибирати. Якщо вони бачать церкву, яка є департаментом якоїсь служби, – вони будуть від неї відходити. Уже сьогодні, згідно із міжнародними соціологічними опитуваннями, у Росії лише 3% населення регулярно відвідує богослужіння.

Православність у Росії є часто своєрідною «партійною належністю» – не для всіх, але для багатьох. В Україні релігія стає елементом громадянського суспільства. Релігійність у Росії насаджується згори і є інструментом влади.

У РПЦ в Україні проблеми через те, що тут незалежна держава, інші церкви, немає монополії і треба давати собі раду – проте вона на це не здатна

У РПЦ в Україні проблеми через те, що тут незалежна держава, інші церкви, немає монополії і треба давати собі раду – проте вона на це не здатна. Єдиний можливий варіант – дочекатися зміни влади в Україні або «русской весны». Не

всі про це говорять відкрито, але значна частина ієрархів цього очікує. Хоча за митрополита Володимира (Сабодана) в УПЦ (МП) почалися потужні процеси українізації, і зрештою це крило приєдналося до ПЦУ. Ми живемо в історичні часи – не легкі, проте цікаві й переломні.

Роман Тищенко, журналіст, текст

Додаток Г

Сила українського громадянського суспільства – релігійний плюралізм – Хосе Казанова

17 Травень 2019, 12:30

Хосе Казанова

Роман Тищенко

Чому релігійні теми в Україні не сходять із перших шпальт? Як релігійне розмаїття пов'язане із демократією? Та як церковна ідеологія в Росії призвела до анексії Криму та окупації частини Донбасу – про це Радіо Свободі розповідає соціолог релігії, професор факультету соціології Джорджтаунського університету, керівник Берклійського Центру релігії Хосе Казанова, який нещодавно відвідав Український католицький університет у Львові.

– Чому, на вашу думку, релігійне питання стало настільки актуальним для України в останній рік?

Анексія Криму та окупація частини Донбасу зробила релігійний вимір в Україні надзвичайно важливим

– Це мало статися рано чи пізно, проте анексія Криму та окупація частини Донбасу зробила релігійний вимір в Україні надзвичайно важливим. Понад 15 мільйонів православних вірян хотіли мати канонічну незалежну українську православну церкву, тому було очевидно, що вона має з'явитися. Кожна православна країна, яка ставала незалежною, отримувала свою автокефальну церкву.

Український феномен у Європі полягає в тому, що тут відбувається колосальний плюралістичний розвиток релігій

Український феномен у Європі полягає в тому, що тут відбувається колосальний плюралістичний розвиток релігій. Львівська область у цьому тренді є першою. Колись тут кардинально протиставились православ'ю і процвітала греко-католицька церква. Після Другої світової війни Сталін змусив львів'ян стати православними Московського патріархату. Коли з'явилася нагода повернутися назад до греко-католицької віри, це зробили тільки половина вірян. Третина залишились православними в трьох церквах – Московського патріархату, Київського патріархату та Української автокефальної православної церкви, і всі знаходили між собою порозуміння.

У західних областях зосереджено 15% населення України і 40% всіх релігійних громад. На сході проживають 30% жителів України, але водночас там менше 10% парафій. Себто Східна й Південна Україна були найменш релігійними і водночас майже повністю підпадали під вплив Московського патріархату.

– У чому причина значного впливу Московського патріархату?

– Колись я відвідував Києво-Печерську лавру, оскільки хотів дізнатися більше про семінаристів із Волині. Для мене було дивно, як може існувати певний прошарок студентів, які між собою спілкувалися українською, проте належали до Московського патріархату. Я зустрічав багато інтелектуалів, які були релігійними людьми, зокрема головний редактор «Дух і Літера» Костянтин Сігов, які були православними й хотіли перебувати лише у «канонічній церкві». Вони перебували в УПЦ (МП), власне, допоки не створили ПЦУ.

Я завжди бачив, що проблема в інтеграції вірян УПЦ (МП) у києвоцентричні церкви, як то УПЦ КП, полягала головно у фігурі патріарха Філарета

Я завжди бачив, що проблема в інтеграції вірян УПЦ (МП) у києво-центричні церкви, як то УПЦ КП, полягала головно у фігурі патріарха Філарета. Проти нього створили цілу легенду, яка, зокрема, налаштувала вірян і проти УПЦ КП. Я очікував, що процес інтеграції православних почнеться після його смерті. Такого зенацького надання томосу ніхто не очікував, позаяк Москва дуже тиснула на Вселенського патріарха.

Московський патріархат намагався стати ключовим гравцем на міжнародній арені й затьмарити Рим. Ще за Єльцина тамтешні ієрархи планували створити релігійну ідеологію, проте той будував секулярну державу, яка мала ознаки релігійної свободи. Під час першої каденції Путіна він також не був зацікавлений у релігії. Ідеологія стала релігійною за часів його другої каденції. Тоді внесли поправки в Конституцію, у яких йшлося про те, що в Російській Федерації є три роди релігій. Перша – етнічно російська національна релігія, друга – історичні релігії Російської імперії, такі як мусульмани, євреї та буддисти. Третю категорію складали нові релігії.

На основі релігійної ідеології Путін заявив про створення «русского мира». Він виправдовував агресію тим, що князь Володимир був хрещений у Херсоні, а відтак вся Україна є «російською»

На основі релігійної ідеології Путін заявив про створення «русского мира». Він виправдовував агресію тим, що князь Володимир був хрещений у Херсоні, а відтак Крим, Київ та вся Україна є «російськими».

Проте малоімовірно, що Росія буде продовжувати реалізацію початкових планів, оскільки їм ледве вдається утримувати Донецьк. Коли Кремль починав війну, то саме церква була одним із найбільш дестабілізуючих факторів у країні. За останні 10 років перед війною її позиції були дуже сильними. Проте останні опитування свідчать, що московську церкву підтримують менше від 15% населення. Однак я думаю, що цей відсоток, попри все, не впаде нижче за 10%.

– У чому полягає головна відмінність між Православною церквою України й Московською церквою?

– Релігійно між ними немає ніякої різниці – вони відрізняються тільки традиціями православ'я. Під час проголошення незалежності, країни отримували автокефалію від Константинополя. Так сталося із Грецією, Румунією, Болгарією. Томос і визнання Константинополя отримали навіть Фінляндія та Польща, де православних була меншість і формально вони підпорядковувалися Москві.

Москва свідомо ігнорувала історію, у якій з X по XVII століття українська церква безпосередньо підпорядковувалася Константинополю, а московська церква виникла як побічний продукт

Тому в Україні Москва всіляко прагнула не допустити надання автокефалії українській церкві й намагалася будь-що укріпити свої позиції. Москва свідомо ігнорувала історію, у якій з X по XVII століття українська церква безпосередньо підпорядковувалася Константинополю, а московська церква виникла як побічний продукт.

Також треба розуміти, що Українська православна церква була найбільш західна з усіх православних церков. Річ Посполита об'єднувала між собою представників різної аристократії: католицької, православної та лютеранської. Тому тогочасна Річ Посполита мала найбільший релігійний плюралізм – там осідали представники всіх християнських деномінацій, яких не приймали у Європі. Так само на територію Речі Посполитої масово прийшли й євреї, які тікали із Європи через релігійні війни. Україна має традиції плюральності, оскільки вона була в складі Речі Посполитої, де між собою завжди знаходили баланс православні, католики і протестанти.

Я не боюся, що Православна церква України може стати державною, чи пак національною. Серед греко-католиків дуже сильно розвинута українська національна ідентичність, вони нікуди не подінуться, тому вибудувати ідентичність виключно на православ'ї не вийде. Крім того, до національної палітри інтегровані й багато протестантів, що додає специфіки для України. У Росії також існують відмінні від православ'я конфесії, проте їх представників немає в уряді, і тому там зовсім інша динаміка.

– Чи є церква таким соціальним інститутом, який може згуртувати суспільство в Україні?

Сила громадянського суспільства в Україні – релігійний плюралізм. Майдан був прикладом плюральної громадянської релігії

– Так, бо в Україні з’являється традиція ходити в церкву не тільки задля ритуалів. Навіть поза межами Галичини в церквах можна бачити повно людей та молодих священників. Я вважаю, що сила громадянського суспільства в Україні – релігійний плюралізм.

Тому я не розділяю поглядів кардинально націоналістичних поглядів. Коли Валентина Мороза звільнили із радянської в’язниці, то перша річ, яку він сказав, була про те, що Україна немає нації через відсутність церкви. Проте національну церкву важливо мати лише за авторитарної держави, щоби будувати демократію, потрібно багато церков. Церкви завжди мали найбільше довіри в Україні, і вони є частиною спільноти.

Треба інтегрувати в націю, а не в церкви

Це можна простежити на прикладі Майдану – він був прикладом плюральної громадянської релігії, яка не конфліктувала з жодними конфесіями, представники яких брали в ньому участь. Майдан був українським громадянським ритуалом, до якого долучалися всі групи і знаходили між собою спільну мову.

– Який головний виклик у реінтеграції вірян Московського патріархату до Української церкви?

– На це не треба дивитися виключно як на проблему. Треба інтегрувати в націю, а не в церкви. Варто прийняти, що все українське православ’я не може бути частиною однієї національної церкви, й дати можливість існувати частині українських православних під московською церквою. Так само, як греко-католицька може бути під впливом Риму, а баптисти – під впливом США. Можна бути інтегрованим у націю, суспільство, бути громадянином, але релігійно мати міжнародні стосунки.

Українці, які хочуть бути в лоні московської церкви, вбачають у цьому традицію. Їхні батьки були в московській православній церкві, тому вони також хочуть цього цілком добровільно. Це пояснює, зокрема, чому деяким єпископам важко лишати УПЦ (МП) – вони все життя були її ієрархами. Це дуже важкий процес, і я не дивуюсь, що з дванадцяти єпископів Московського патріархату, що мали брати участь у грудневому синоді ПЦУ, до Софії Київської приїхало тільки двоє.

Тищенко Роман, журналіст, текст

Додаток Г

20.05.2019, 07:15

"Любой совет из РФ содержит вирус". Интервью экс-профессора МГУ

Елена Волкова (фото - Елизавета Аксенова)

"Я принципиально ничего не советую украинцам. В любом совете из РФ - имперский вирус, даже в добром". Интервью с экс-профессором МГУ Еленой Волковой

Почему Русская православная церковь подыгрывает Кремлю и занимается пропагандой, а ее прихожане исповедует язык ненависти к другим религиям. Как со всем этим связан коммунизм, Голодомор, аннексия Крыма и оккупация Донбасса. Об этом в интервью LIGA.net рассказывает экс-профессор МГУ, доктор культурологии, гостевой лектор в университете Глазго и Украинском католическом университете **Елена Волкова**.

– Все ли мировое православие похоже на РПЦ?

– Слава богу нет. РПЦ – единственная православная церковь с имперскими претензиями, унаследованными еще от Византии. Другие церкви гораздо более независимы от государства, а некоторые западные православные общины и вовсе маргинальны. Чем дальше от центра светской власти – тем лучше для церкви.

Этническая культура и уровень цивилизации – две кисти, окрашивающие православие в разные тона. Антиохийская церковь, которую я посещала много лет в Москве, была открыта разным церквям и религиям: на праздничных службах в храме стояли католики, протестанты и даже мусульмане. Арабский

экуменизм вызывал недовольство у тех московских священников, кто держал осаду от инославных.

В Американской православной церкви, которую я посещала, когда жила в Америке, жизнерадостная атмосфера и большое уважением к мирянам: ни платков, ни юбок, не требуют исповеди перед каждым причастием, однако активно вовлекают мирян в богослужение и социальное служение. Больше свободы и демократии, как и в самой стране.

Украинское православие больше связано с народной культурой, праздничной кухней, нарядами, вышивкой, ритуалами, писанками, колядованием и пр. В церкви больше жизни и колорита, тепла и домашнего духа, как вообще в Украине. Советская антропологическая катастрофа меньше затронула Украину в целом, особенно ее западные области, завоеванные позднее.

Мне особенно интересны православные общины, вбирающие в себя опыт европейской цивилизации. По этому пути шел митрополит Антоний (Блум) в Великобритании, но Московская патриархия разрушила дело его жизни. По этому пути идут греко-католики в Украине, что для меня ценно в Украинском католическом университете.

– Как минимизировать влияние РПЦ в Украине?

– Я принципиально ничего не советую украинцам. В любом совете из России – имперский вирус, даже в добром. Однако я знаю, что делать с РПЦ в России: не давать ей ни государственных денег, ни налоговых льгот, запретить заниматься бизнесом, отменить уголовную статью 148 об оскорблении религиозных чувств, изгнать из госучреждений, армии, школы и вузов. Исполнить Конституцию – отделить религию от государства, РПЦ – от Кремля.

Внутри церкви дать приходам право избирать священников, владеть помещением, служить на любом языке, заниматься благотворительностью. Пусть верующие сами обустроят приходскую жизнь и договариваются друг с другом.

– Противилось ли ранее православие изменениям в обществе и продуцировало ли политическую теологию?

– Русское православие создавало политические теологии, обслуживающие интересы власти, а не общества. С одной стороны, православие реакционно в том смысле, что оно консервирует средневековые догматы и литургические практики. С другой - подчинение государству со времен Константина Великого делало православие динамичным приспособленцем, принимающим форму очередного "сосуда власти".

Например, "богословие революции" и "богословие защиты мира" обслуживали КПСС в советское время, то есть были частью пропаганды. Они противоречили как христианским догматам и литургическим формам, которые православие внешне имитировало, так и интересам гонимых верующих, которых церковная власть предавала.

В 2000-е годы РПЦ создала политическую теологию Русского мира, которую я определяю как "коммунистическое христианство", потому что оно соединяет в себе черты советской и православной дореволюционной идеологии. В нем переплетается культ вождя, национальных корней, религиозного превосходства, мессианства и военной экспансии. РПЦ создала богословие войны, которое оправдывало аннексию Крыма, "колыбели православия", и вторжение российских войск на Донбасс.

В 2006 году появилась "Русская доктрина", утверждающая границы "исторической России" в границах СССР и призывающая "поддержать десятки миллионов лишенных родины, как минимум, через беспрепятственное предоставление российского гражданства". Лишенными родины объявлялись все русскоязычные за рубежом. Параллельно РПЦ развивала идею канонической территории, охватывающей сначала Украину и Беларусь, а потом шире – все территории, где живут носители русского языка и культуры.

Как известно, они живут по всему миру, поэтому речь идет об идеологии мировой угрозы. В книге патриарха Кирилла "Семь слов о русском мире" 2006 года немало сказано о сверхнациональном русском единстве в границах бывшего СССР, то есть мы имеем дело с политической религией, или же теологией реваншизма. Аналитики любят ссылаться на призывы церкви к миру. Нужно отдавать себе отчет, что официальная миротворческая риторика церковных иерархов и самого Путина – это лицемерие пропаганды, скрывающее неокOLONиальную экспансию России.

– Почему прихожане РПЦ используют язык ненависти в отношении к другим религиям и уверены в абсолютной правильности своей позиции?

– Языку ненависти прихожан учат пастыри, которые находят его в Священном Писании и Предании. Религиозная традиция усугубилась советской идеологией, репрессивная машина которой основывалась на ненависти к классовому врагу. Путин этой ненавистью манипулирует, культивируя самые низкие из человеческих инстинктов. Воодушевить ненавистью легко – достаточно указать на очередного врага. Ненависть и оправдание зла (тиранов, чекистов, палачей и прочих) - две страсти, овладевшие массами. В страшном сне бы не приснилось, что врагами объявят украинцев.

– Верят ли в российскую пропаганду в университетских кругах и кто находится в группе риска в России?

– Я бы не стала преувеличивать силу пропаганды по отношению к образованным людям – чаще они ее сами и создают или обслуживают. Об этом можно прочесть в исповедях сбежавших или изгнанных пропагандистов: они все понимают и зарабатывают на лжи. Это их выбор – и они должны за это ответить, потому что осознанно участвовали в пропаганде ненависти и насилия.

Одурманить, зомбировать можно многих простаков, но не умников. Среди университетской профессуры масса националистов – я из-за них ушла из МГУ. Русский мир – их проект. Однако среди них больше циничных прагматиков, обслуживающих власть. Они держат нос по ветру и изобретают массу "научных" методов оправдания зла.

У правды другой язык – сострадания, разума, свободы, справедливости. Однако в России язык свободы мало кому понятен, сострадание легко впадает в конформизм, любовь оборачивается почитанием тиранов, а справедливость оправдывает преступления. Ключевые смыслы оппозиции присваиваются властью и выворачиваются на изнанку.

– Почему, по вашему мнению, Голодомор, ГУЛАГи и репрессии не осуждены мировым сообществом?

– Это вызвано прежде всего тем, что коммунизм был религией для многих западных интеллектуалов. Об этом пишет Михаил Рыклин в книге "Коммунизм как религия". До сих пор левая профессура считает, что идеи коммунизма были

высокими, но у русских просто не все получилось. С этим мне приходится сталкиваться на международных конференциях.

Другая причина – культ русской литературы и "духовности" в академических кругах. Мой доклад "Pro-Gulag Theology of Russian Orthodox Church" в Амстердаме вызвал возмущение у почитателей православной России. Книга Энн Эпплбаум о Голодоморе "Красный голод: война Сталина против Украины" в 2017 году взорвала западную академическую среду, оживив полемику между сторонниками теории тоталитаризма, которые делают акцент на преступлениях режима, и "ревизионистами", которые считают, что "все не так однозначно".

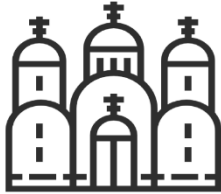
Поэтому я ценю Украинский католический университет. С Украиной у нас общий тоталитарный опыт, и во Львове понимают ценность свободы и человеческой жизни. Там мне не говорят, что в России все не так плохо, у нее великая литература, а православие – великая традиция мистицизма. Там не оправдывают преступлений власти ни религией, ни искусством.

Роман Тищенко

Для LIGA.net

Роман Тищенко, журналист, текст

Українська Православна Церква Московського Патріархату

9,5 мільйонів вірян УПЦ МП в Україні

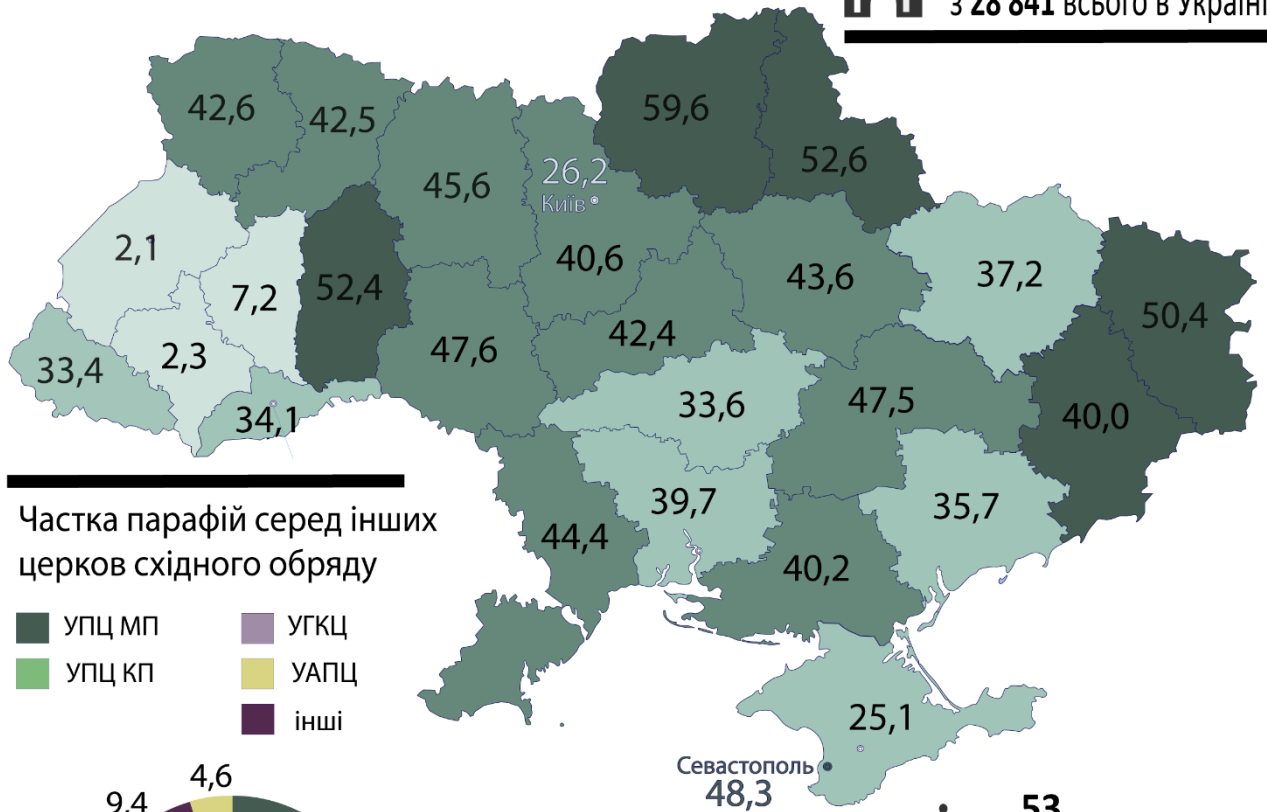
- Хмельницька обл - 926
- Вінницька обл - 908
- Івано-Франківська обл - 30
- Львівська обл - 28
- Київ - 91

Частка парафій УПЦ МП за регіонами

■ > 50% ■ 40-50% ■ 25-40% ■ < 10%

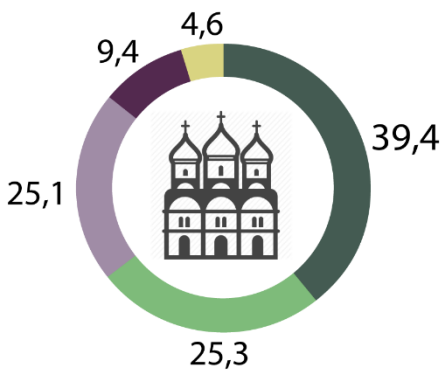

11 393 парафій з 28 841 всього в Україні

Частка парафій серед інших церков східного обряду

■ УПЦ МП ■ УГКЦ
■ УПЦ КП ■ УАПЦ
■ інші

- 53 епархії
- 10 963 священників
- 21 монастир
- 94 єпископи
- 19 навч. закладів

* Ukrainian Sociology Service за листопад 2016 року

Каріна Степанчикова, журналістка, неопублікований матеріал